

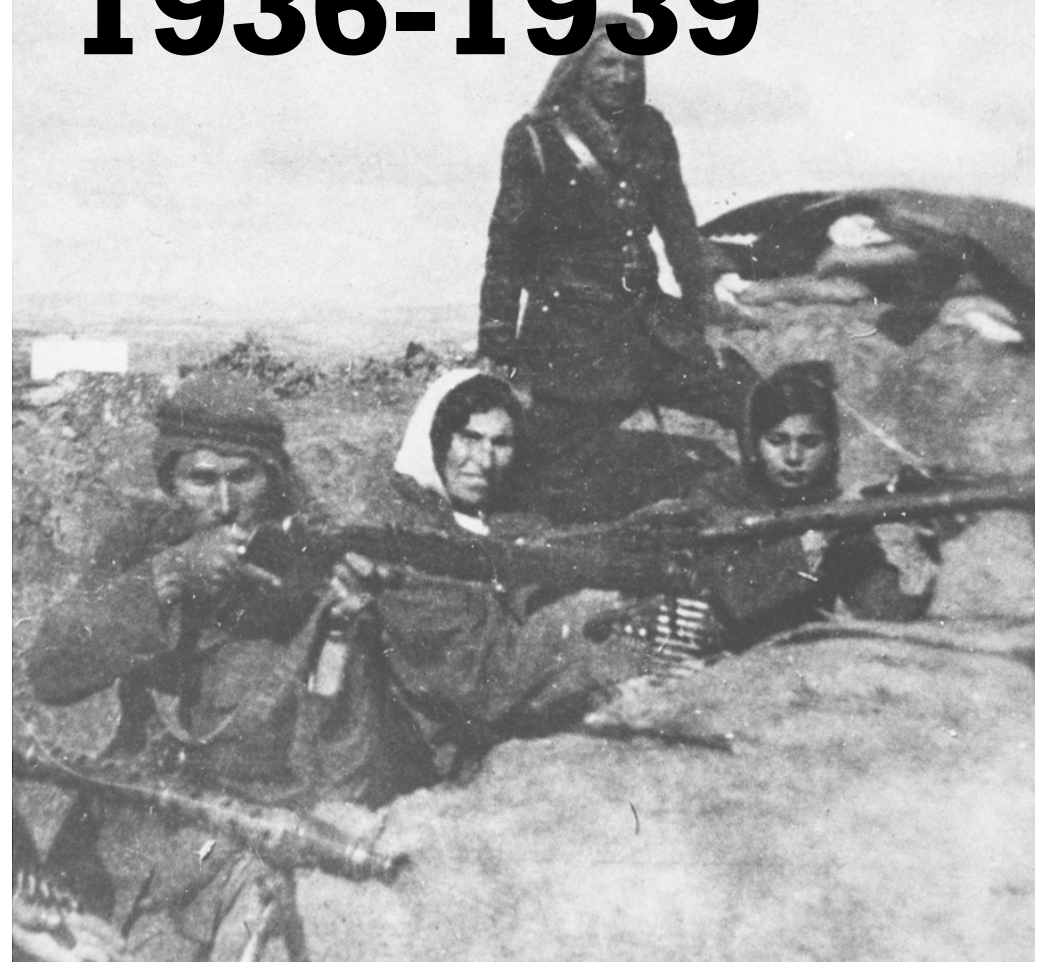

Ghassan Kanafani föddes i Akka 1936 och hans familj fördrevs från Palestina 1948 av den sionistiska terrorn, varefter de slutligen bosatte sig i Damaskus. Efter avslutade studier arbetade han som lärare och journalist, först i Damaskus och sedan i Kuwait. Senare flyttade han till Beirut och skrev för flera tidningar innan han 1969 startade Al Hadaf, veckotidningen för Folkfronten för Palestinas befrielse (PFLP).

I denna text från 1972 presenterar han en konkret analys av av de resningar mot sionismen och för självständighet från brittisk kolonialism som ägde rum i Palestina 1936-1939.

Ghassan Kanafani

Revolten i Palestina 1936-1939

Texten skrevs ursprungligen på arabiska 1972. Denna svenska översättning av Samidoun Göteborg bygger på Tricontinental Societys utgivning på engelska 1980, London, *The 1936-39 Revolt in Palestine*. Andra tidigare engelska utgivningar har gjorts av Committee for a Democratic Palestine 1972, New York, och i PFLP Bulletin nummer 13-20 (1974-1975), Beirut. 2005 digitaliserades en engelsk utgåva av New Jersey Solidarity. En ny engelsk översättning, *The Revolution of 1936–1939 in Palestine*, gavs ut 2023 av 1804 Books.

For mer information om Samidoun Göteborg, besök [**https://samidoun.net/sweden**](https://samidoun.net/sweden).

Omslagsfoto: Kämpar under revolten, 1936. *PLO Collection, Institute for Palestine Studies*.

eftersom det bara var avslutningen på ett långt och blodigt kapitel som hade varat från april 1936 till september 1939.

Revolten i Palestina 1936-1939

Ghassan Kanafani

Inledning

Mellan 1936 och 1939 drabbades den palestinska revolutionära rörelsen av ett allvarligt bakslag genom tre separata fiender som tillsammans skulle komma att utgöra det största hotet mot den nationella befrielseströrelsen i Palestina under alla senare skeden av dess kamp:

- det lokala reaktionära ledarskapet.
- regimerna i de arabstater som omger Palestina.
- den imperialistisk-sionistiska fienden.

Den här studien kommer att fokusera på dessa olika krafter strukturer och de dialektiska relationer som fanns mellan dessa krafter.

Den palestinska nationella erfarenheten, som vuxit fram sedan 1918 och på ett eller annat sätt åtföljts av väpnad kamp, hade en intensitet som inte kunde återspeglas i den palestinska nationella rörelsens övre skikt, som i praktiken förblev under ett halvfeodalt och halvreligiöst ledarskap. Detta berodde främst på två relaterade faktorer:

1. Den sionistiska rörelsens existens och effektivitet, som gav den nationella utmaningen en relativ dominans över sociala motsättningar. Effekten från denna utmaning kändes systematiskt av de palestinska arabiska massorna som var de främsta offren för den sionistiska invasionen som stöddes av den brittiska imperialismen.
2. Förekomsten av en betydande intressekonflikt mellan det lokala feodala-religiösa ledarskapet och den brittiska imperialismen: Det låg konsekvent i den härskande klassens intresse att främja och stödja en viss grad av revolutionär kamp, istället för att vara mer eller mindre helt allierad med imperialismakten vilket annars skulle vara fallet. De brittiska imperialisterna hade funnit ”en mer lämplig allierad” i sionisterna.

Ovanstående faktorer gav det palestinska folkets kamp särskilda drag som inte gällde för den arabiska nationella befrielsekampen utanför Palestina. Det traditionella ledarskapet deltog följaktligen i, eller tolererade åtminstone, en mycket avancerad form av politisk handling (väpnad kamp); det framförde progressiva slagord och hade slutligen, trots sin reaktionära karaktär, tillhandahållit ett positivt ledarskap under en kritisk fas för den palestinska nationalistiska kampen. Det är dock relevant att förklara hur det feodal-religiösa ledarskapet lyckades hålla sig kvar i den nationella befrielseströrelsens ledning så länge (fram till 1948). Den ekonomiska och sociala strukturens omvandling

som inleddes av både britterna och sionisterna, i en svår situation på tröskeln till andra världskriget. Vissa historikers påståenden om att araberna ”stopade” sin revolt för att britterna skulle kunna föra sitt världskrig mot nazismen är naiva och motbevisas inte bara av fakta utan också av det faktum att Hajj Amin al-Hussaini tog sin tillflykt till Nazityskland under hela kriget.

Denna bild representerar i sin helhet den politiska och sociala karta som rådde under åren 1936-1939. Det är denna situation, med de dialektiska relationer som ingår i den, som förklarar den palestinska nationalismens stagnation under hela kriget. När kriget tog slut fann britterna att den palestinska nationaliströrelsen hade blivit ganska väl tämjad: dess huvud var brutet och splittrat, dess bas hade försvagats och dess sociala struktur var utsliten och sonderdelad till följd av den våldsamma förändring som ägde rum i samhället och till följd av att dess ledare och partier misslyckades med att organisera och mobilisera den, och även till följd av vänsterns svaghet och förvirring och nationaliströrelsens instabilitet i de angränsande arabländerna.

Den sionistiska rörelsen gick således in i fyrtioåret och fann att fältet var praktiskt taget fritt för den, med ett extremt gynnsamt internationellt klimat efter den psykologiska och politiska atmosfär som orsakats av Hitlers massaker på judarna, medan de arabiska regimerna i de angränsande arabländerna var borgerliga regimer i ett historiskt predikament utan någon verklig makt. Inte heller fanns det i det judiska samhället i Palestina vid den här tiden någon vänsterrörelse som kunde utöva påtryckningar i motsatt riktning – praktiskt taget hela detta samhälle var inriktat på bosättning genom invasion. Den palestinska vänstern hade i och med andra världskriget börjat förlora det initiativ som den hade börjat med i mitten av trettioåret, till följd av Kominterns förändrade politik och misslyckandet med att arabisera partiet. Dessutom blev den kommunistiska vänstern mer och mer utsatt för repression av det besegrade arabiska ledarskapet (exempelvis mördade muftins män fackföreningsledaren Sami Taha i Haifa den 12 september 1947 och dessförinnan mördades fackföreningsmannen Michel Mitri i Jaffa, som hade spelat en viktig roll i mobiliseringen av arabiska arbetare innan oroligheterna bröt ut 1936).

Allt detta gjorde det möjligt för den sionistiska rörelsen att i mitten av fyrtioåret trappa upp sin tidigare bara delvisa konflikt med den brittiska kolonialismen i Palestina, efter långa år av allians. År 1947 var således omständigheterna gynnsamma för att den skulle kunna plocka frukterna av nederlaget för 1936 års revolt, vilket krigsutbrottet hade hindrat den från att göra tidigare. Den tid det tog att slutföra det andra kapitlet i det palestinska nederlaget – från slutet av 1947 till mitten av 1948 – var därför förvånansvärt kort,

Zain, ledare för underavdelningen Zain av stammen Bani Sakhr, som bolaget bemyndigade att patrullera öknen med alla nödvändiga medel.”¹¹⁶

Detta var oerhört viktigt, då denna utveckling stärkte Storbritanniens övertygelse om att bildandet av en effektiv sionistisk stridsstyrka skulle lösa många problem i samband med försvaret av imperialistiska intressen. Ben-Gurion avslöjar nästan detta faktum direkt när han talar om brittiska ansträngningar att etablera ett sionistiskt flygvapen, vars uppgift skulle vara att skydda dessa intressen. Britterna kunde i ett tidigt skede se den strategi som amerikanerna 30 år senare kallade "vietnamisering".

På detta område spelade den brittiske officeren Charles Orde Wingate en framträdande roll när det gällde att omsätta den brittisk-sionistiska alliansen i praktisk handling. Sionistiska historiker försöker ge intryck av att Wingates ansträngningar var en följd av personligt temperament och "idealistisk" hängivenhet. Men det är uppenbart att denne underrättelseofficer, som skickades till Haifa av sina chefer hösten 1937, hade anförtrots en specifik uppgift – att bilda kärnan av angreppsstyrkor för de sionistiska väpnade styrkor som hade existerat i minst sex månader, men som behövde utkristalliseras och förberedas. Denne brittiske officer, som "israeliska" soldater betraktar som den "israeliska" arméns verkliga grundare, gjorde pipelineproblemen till sin specialuppgift, men denna uppgift ledde vidare till en rad operationer som innefattade terrorism och mord, och det var Wingate som tog på sig uppgiften att lära sina elever i Indur – bland dem Moshe Dayan – att bli experter på sådana operationer.

Det kan inte råda något tvivel om att Wingate, förutom sina kvalifikationer som erfaren imperialistisk officer, var utrustad med ett obegränsat rasistiskt hat mot araberna. Det framgår tydligt av de biografier som skrivits av dem som kände honom att han njöt av att döda eller tortera arabiska bönder eller förödmjuka dem på olika sätt.¹¹⁷

Genom imperialister som Wingate och genom reaktionära ledare av emir Abdullahs typ gjorde britterna det möjligt för den sionistiska rörelsen att på både militär och ekonomisk nivå bli ett brohuvud som bevakade deras intressen. Allt detta skedde utifrån övertygelsen hos alla berörda att den palestinska nationaliströrelsens ledarskap inte var tillräckligt revolutionärt för att det skulle kunna stå upp mot dessa nära förenade fiender.

Mitt i allt detta befann sig den palestinska nationaliströrelsen, som hade förlamats av de subjektiva faktorer som vi har nämnt och de våldsamma attacker

i Palestina, som skedde ganska snabbt, påverkade främst den judiska samhällssektorn och skedde främst på bekostnad av den palestinska mellan- och småbourgeoisien samt den arabiska arbetarklassen. Förändringen från ett halvfeodalt samhälle till ett kapitalistiskt samhälle åtföljdes av en ökad koncentration av ekonomisk makt i händerna på det sionistiska maskineriet och följaktligen inom Palestinas judiska samhället. Det är betecknande att de palestinska araber som förespråkade förlikning och som blev frispråkiga under trettioalet inte var godsägare eller rika bönder, utan snarare delar av städernas övre bourgeoisie, vars intressen gradvis sammanföll med den judiska bourgeoisins växande intressen. Genom att kontrollera industrialiseringsprocessen skapade den senare sina egna agenter.

Under tiden spelade arabländerna som omgav Palestina två motstridiga roller. Å ena sidan fungerade den panarabiska massrörelsen som en katalysator för de palestinska massornas revolutionära anda, eftersom det fanns ett dialektiskt förhållande mellan den palestinska och den övergripande arabiska kampen, å andra sidan gjorde de etablerade regimerna i dessa arabländer allt som stod i deras makt för att hjälpa till att bromsa och underminera den palestinska massrörelsen. Den skärpta konflikten i Palestina hotade att bidra till att kampen i dessa länder utvecklades i riktning mot större våldsamheter vilket skapade en revolutionär potential som deras respektive härskande klasser inte hade råd att förbise. De arabiska härskande klasserna var tvungna att stödja den brittiska imperialismen mot sina motparter i Palestina, som i själva verket ledde den palestinska nationella befrielserörelsen.

Under tiden fortsatte den sionistisk-imperialistiska alliansen att växa; perioden mellan 1936 och 1939 bevitnade inte bara den militaristiska och aggressiva karaktärens utkristallisering hos det koloniala samhälle som sionismen hade inplanterat i Palestina, utan också den palestinska arbetarklassens relativa begränsning och nederlag; detta skulle senare få en radikal effekt på kampens gång. Under denna period underminerade sionismen, i samarbete med den tvingande makten, framgångsrikt utvecklingen av en progressiv judisk arbetarrörelse och av ett judisk-arabiskt proletärt brödraskap. Det palestinska kommunistpartiet blev effektivt isolerat bland både arabiska och judiska arbetare, och det reaktionära Histadrut dominerade helt den judiska arbetarrörelsen. De arabiska progressiva krafternas inflytande inom de arabiska arbetarförbunden i Haifa och Yafa minskade, vilket lämnade marken öppen för att de skulle kunna kontrolleras av reaktionära ledarskap som monopoliserade den politiska verksamheten.

¹¹⁶ Sifri. op. cit, ss. 131-132.

¹¹⁷ Khalidi. op. cit, s. 375-378.

Bakgrund: Arbetarna

Frågan om judisk invandring till Palestina var inte bara en moralisk eller nationell fråga; den hade direkta konsekvenser för det arabiska folkets ekonomiska status i Palestina och påverkade främst små- och mellanbönder, arbetare och vissa sektorer av små- och mellanbourgeoisien. Den judiska invandringens nationella och religiösa karaktär förvärrade de ekonomiska följderna ytterligare.

Mellan 1933 och 1935 invandrade 150 000 judar till Palestina, vilket innebar att landets judiska befolkning uppgick till 443 000 – eller 29,6 % av den totala befolkningen – mellan 1926 och 1932 var det genomsnittliga antalet invandrare per år 7 201.¹ Det ökade till 42 985 mellan 1933 och 1936 som en direkt följd av nazisternas förföljelser i Tyskland. År 1932 kom 9 000 tyska judar till Palestina, 30 000 år 1933, 40 000 år 1934 och 61 000 år 1935,² och nästan tre fjärdedelar av de nya invandrarna bosatte sig i städer. Om nazismen var ansvarig för att terrorisera judarna och tvinga ut dem ur Tyskland, så var det den "demokratiska" kapitalismen, tillsammans med sionismen, som var ansvarig för att leda ett jämförelsevis stort antal judiska invandrare till Palestina, vilket illustreras av följande: av 2 562 000 judar som flydde undan nazisternas förföljelser tog USA emot endast 170 000. USA endast 170 000 (6,6 %), Storbritannien 50 000 (1,9 %), medan Palestina tog emot 8,5 % och 1 930 000 (75,2 %) fann sin tillflykt i Sovjetunionen.³ De allvarliga ekonomiska konsekvenserna av invandringen till Palestina kan förstås när man betänker att en relativt stor andel av de judiska bosättningarna i grunden var kapitalister: År 1933 ansågs 3 250 av de senare (11 %) som kapitalister, år 1934 5 124 eller 12 % och år 1935 6 309 eller 10 %.⁴

Enligt officiell statistik hade 1 370 (med 17 119 anhöriga) av de judiska invandrare som kom till Palestina mellan 1932 och 1936 1 000 eller fler PL⁵ och 130 000 var officiellt registrerade som arbetssökande eller anhöriga till tidigare invandrare.⁶ Med andra ord var invandringen inte bara avsedd att säkerställa en koncentration av europeiskt judiskt kapital i Palestina som skulle dominera industrialiseringsprocessen utan också att förse denna ansträngn-

¹ Said Himadeh (red.) Economic Organization of Palestine. American University of Beirut. Beirut, 1939. s. 32.

² Moshe Menuhin. The Decadence of Judaism in our Time. Institute of Palestine Studies. Beirut, 1969.

³ Nathan Weinstock. Le Sionisme - Contra Israel. Maspero. Paris, 1969.

⁴ Ibid.

⁵ Palestinska lira

⁶ Himadeh, op. cit, ss. 26-27.

ka rebellerna, särskilt i norr. I juni 1938 beslutade britterna att offensiva operationer måste genomföras mot rebellerna. De höll därför kurser i detta ämne som utbildade ett stort antal Haganah-kadrer, som senare blev kadrer i den "israeliska" armén.¹¹⁵ I början av 1939 organiserade den brittiska armén välbeväpnade grupper av tio grupper ur kolonipolisen, som fick hebreiska namn. Medlemmarna i denna styrka fick överge Qalbaq, den officiella huvudbonaden, för den australiensiska bushhatten, för att göra dem ännu mer distinkta. Dessa grupper omfattade totalt 14 411 man, var och en under befäl av en brittisk officer, som assisterades av en andre befälhavare utsedd av Jewish Agency. Våren 1939 hade sionisterna också 62 mekaniserade enheter på åtta till tio man vardera.

Våren 1938 beslöt det brittiska kommandot att anförtro dessa sionistiska element försvaret av järnvägarna mellan Haifa och Ludd, som ofta sprängdes av palestinska kommandosoldater, och skickade 434 medlemmar för att utföra detta uppdrag. Men bara sex månader senare hade Jewish Agency lyckats öka deras antal till 800. Denna utveckling var inte bara till nytta för uppbyggnaden av den sionistiska militära styrkan, utan bidrog också till att absorbera och sysselsätta ett stort antal arbetslösa judiska arbetare, som ständigt ökade i antal i städerna. På detta sätt dirigerades det judiska proletariatet till att arbeta i repressiva organisationer, inte bara i brittiska säkerhetsprojekt riktade mot revolten, utan också i den sionistiska militärstyrkan.

Grunden till den sionistiska militärapparaten lades under brittisk övervakning. Den sionistiska styrka som hade anförtrotts försvaret av järnvägen mellan Haifa och Lydda fick senare i uppdrag att försvara oljeledningen på Beisanslätten. Denna pipeline, som nyligen hade byggts (1934) för att föra olja från Kirkuk till Haifa, hade flera gånger sprängts i luften av de palestinska rebellerna. Detta var av stort symboliskt värde, De arabiska rebellerna, som var medvetna om oljans värde för de brittiska exploatörerna, sprängde pipelinen för första gången nära Irbid den 15 juli 1936. Den sprängdes senare flera gånger nära byarna Kawkab al-Hawa, Iksal, Afula, Tal al-‘Adas, al-Bira, al-Tira, Tamrah, Kafr Misr, Jisr al-Majami’, Jinjar, Beisan och Indur. Britterna kunde inte försvara denna viktiga pipeline, och medgav detta också, och "röret", som de palestinska-arabiska bönderna kallade den förankrades i folklore som glorifierade folkliga hjälteed.

I vilket fall som helst säkerställde britterna ett minimalt skydd för pipelinen på två sätt. Inne i Palestina försvarades den av sionistiska grupper medan uppgiften att bevaka den på jordanskt territorium gavs till "shejk Turki ibn

¹¹⁵ Ibid. s. 373.

der samma period. Judarna deltog också i stor utsträckning i de brittiska säkerhetsprojekten för att absorbera och sysselsätta ett stort antal arbetslösa judiska arbetare, som ständigt ökade i antal vid Palestinas gränser, för vilka "britterna anställde judisk arbetskraft till en kostnad av 100 000 pund för att bygga"¹¹¹ samt dussintals andra projekt. Siffror som publicerades senare ger oss en mer exakt uppfattning: värdet av exporten av lokalt tillverkade varor steg från 478 807 PL 1935 till nästan det dubbla (896 875 PL) 1937, trots revolten.¹¹² Detta kan bara förklaras av den kraftigt ökade aktiviteten i den judiska ekonomin. Mobiliseringens omfattning utvidgades från det ekonomiska området, i allians med mandatet, till det militära området, i maskopi med det.

Britterna insåg att deras sionistiska allierade var kvalificerade att spela en roll som ingen annan kunde spela så bra. I själva verket berättar Ben-Gurion bara en del av sanningen när han medger att antalet judiska rekryter i den gevärss-beväpnade kvasipolisstyrkan steg till 2 863 i september 1936, för detta var bara en del av den judiska styrkan – det fanns 12 000 man i Haganah 1937, förutom ytterligare 3 000 i Jabotinskis nationella militärorganisation.¹¹³ Alliansen mellan dessa, som var den sionistiska rörelsens verkliga representanter, och den brittiska kolonialismen ledde till idén om en "kvasi-polisstyrka" våren 1936. Idén fungerade som en täckmantel för den väpnade sionistiska närvaro som åtnjöt britternas välsignelse och uppmuntran.

Denna styrka fungerade som en övergångsperiod under några månader, under vilken Haganah förberedde sig för att i början av 1937 gå in i ett nytt skede. Britterna var inte bara medvetna om detta, de hjälpte det faktiskt att ta form. Detta skede bestod av patrullers framryckningar och begränsade operationer mot de palestinska araberna, vars huvudsyfte var att distrahera och förvirra dem. Det skulle ha varit helt omöjligt att gå vidare till detta stadium och samtidigt upprätthålla "vapenvilan" (alliansen) med mandatmyndigheterna om detta inte hade varit resultatet av en gemensam plan. Ben-Gurion hävdar att den extra sionistiska polisstyrkan utgjorde ett idealiskt "ramverk" för utbildningen av Haganah.¹¹⁴

Sommaren 1937 fick denna styrka namnet "försvaret av de judiska kolonierna", vilket senare ändrades till "kolonipolisen". Den organiserades under handledning av det brittiska mandatet i hela landet och britterna åtog sig att utbilda dess medlemmar. År 1937 förstärktes den med 3 000 nya medlemmar, som alla spelade en direkt roll i repressiva operationer mot de palestins-

ing med ett judiskt proletariet: Politiken bakom parollen "endast judisk arbetskraft" skulle få allvarliga konsekvenser, eftersom den ledde till att fascistiska mönster snabbt växte fram i de judiska bosättnarnas samhälle.

Ett annat resultat var att det utvecklades en konkurrenssituation mellan det palestinsk-arabiska och det judiska proletarietet och mellan palestinsk-arabiska bönder, jordbrukare och lantarbetare och deras judiska motsvarigheter. Denna konflikt omfattade även de högre klasserna, eftersom de palestinsk-arabiska småjordägarna och urbana medelklass insåg att deras intressen hotades av det växande judiska kapitalet.

År 1935, till exempel, kontrollerade judar 872 av totalt 1 212 industriföretag i Palestina och sysselsatte 13 678 arbetare, medan resten kontrollerades av palestinska araber och sysselsatte cirka 4 000 arbetare: De judiska investeringarna uppgick till 4 391 000 PL jämfört med 704 000 PL i palestinsk-arabiska industriinvesteringar; den judiska produktionen uppgick till 6 000 000 PL jämfört med 1 545 000 PL i palestinsk-arabiska företag: Dessutom kontrollerade det judiska kapitalet 90 % av de koncessioner som beviljades av den brittiska regeringen, vilket motsvarade en total investering på 5 789 000 PL och gav arbete åt 2 619 arbetare.⁷ En officiell folkräkning 1937 visade att en genomsnittlig judisk arbetare fick 145 % mer i lön än sin palestinsk-arabiska kollega (så mycket som 433 % mer i textilfabriker som anställde judiska och arabiska kvinnor, och 233 % i tobaksfabriker).⁸ "I juli 1937 hade reallönerna för en genomsnittlig palestinsk-arabisk arbetare minskat med 10 %, medan de för en judisk arbetare hade ökat med 10 %."⁹

Situationen ledde till en nästan total kollaps av den arabiska ekonomin i Palestina, vilket främst drabbade palestinsk-arabiska arbetare. I sin rapport till Peel-kommissionen angav George Mansour, sekreterare för palestinska arabiska arbetarförbundet i Yafa, att 98 % av de palestinsk-arabiska arbetarna hade en levnadsstandard "långt under genomsnittet". Baserat på en folkräkning som omfattade 1 000 arbetare i Yafa 1936 hade förbundet funnit att inkomsten för 57 % av de arabiska arbetarna var lägre än 2,75 PL (den genomsnittliga minimiinkomst som krävs för att försörja en familj är 11 PL); 12 % lägre än 4,25 PL, 12 % lägre än 6 PL, 4 % lägre än 10 PL, 1,5 % lägre än 12 PL och 0,5 % lägre än 15 PL.¹⁰ När mandatregeringen vägrade att låta nästan 1 000 arbetslösa arbetare i Yafa demonstrera 6 juni 1935 utfärdade ar-

¹¹¹ Barbour. op. cit, s. 193.

¹¹² Himadeh. op. cit, s. 323.

¹¹³ Busir. op. cit, s. 323.

¹¹⁴ David Ben-Gurion. op. cit, s. 372.

⁷ Weinstock, op. cit.

⁸ Himadeh, op. cit, s. 373.

⁹ Ibid. s. 376.

¹⁰ Collection of Arab testimonies in Palestine before the British Royal Commission. Al-Itidal Press. Damaskus, 1938. s. 54.

betarförbundet ett uttalande där man varnade regeringen för att om inte deras problem löstes "skulle regeringen snart bli tvungen att ge arbetarna antingen bröd eller kulor."¹¹ Eftersom arbetarnas villkor fortsatte att försämrats, verkade ett uppror vara nära förestående.

George Mansour (tidigare medlem i kommunistpartiet) kom med slående illustrationer i sin rapport till Peel-kommissionen: i slutet av 1935 var 2 270 manliga och kvinnliga arbetare arbetslösa enbart i staden Yafa, som hade 71 000 invånare.¹² Mansour pekade på fem orsaker till den höga arbetslösheten, varav fyra var direkt kopplade till den judiska invandringen: 1) bosättningen av nya invandrare; 2) inflyttning till städerna; 3) uppsägning av arabiska arbetare från sina arbeten; 4) den försämrade ekonomiska situationen; 5) mandatregeringens diskriminerande politik till förmån för judiska arbetare.¹³

Under en period av nio månader ökade antalet arbetare i Histadrut med 41 000. Enligt en artikel som publicerades i nr 3 460 av tidningen Davar uppgick antalet arbetare i Histadrut till 115 000 i slutet av juli 1936; den officiella regeringsrapporten 1936 (s. 117) visade deras antal i slutet av 1935 som 74 000.¹⁴

Politiken att avskeda palestinska arabiska arbetare från företag och projekt som kontrollerades av judiskt kapital ledde till våldsamma sammanstötningar. I de fyra judiska bosättningarna Malbis, Dairan, Wadi Hunain och Khadira fanns det 6 214 palestinsk-arabiska arbetare i februari 1935. Efter sex månader hade denna siffra sjunkit till 2 276 och efter ett år till 617 palestinsk-arabiska arbetare.¹⁵ Attacker mot palestinsk-arabiska arbetare förekom också. Vid ett tillfälle tvingade till exempel det judiska lokalsamhället en palestinsk-arabisk entreprenör och hans arbetare att lämna sitt arbete med Brodski-byggnaden i Haifa. Bland de som systematiskt förlorade sina jobb fanns arbetare i fruktträdgårdar, cigarettfabriker, murarverkstäder, byggnadsarbete etc ...¹⁶

Mellan 1930 och 1935 minskade den palestinsk-arabiska pärlindustrins export från 11 532 PL till 3 777 PL per år. Antalet palestinsk-arabiska tvålfabriker enbart i Haifa minskade från 12 år 1929 till 4 år 1935. Deras exportvärde

¹¹ Ibid. s.55.

¹² Himadeh, op. cit (antalet arbetslösa ökade till 4000 i enbart Jaffa efter 1936. Se fotnot 5, s.55).

¹³ Collection, op. cit, s.55.

¹⁴ Ibid. s.55.

¹⁵ Davar Nr. 3462 (se fotnot 13. s.661.)

¹⁶ Collection, op. cit, s.15.

skulle kunna krossa den arabiska revolt som hade brutit ut igen den sommaren.

Den andra linjen i deras politik bestod av en kontinuerlig intern mobilisering av det sionistiska bosättersamhället, under Ben-Gurions dåvarande slogan "inga alternativ", som betonade nödvändigheten av att lägga grunden till ett militärsamhälle och dess militära och ekonomiska instrument.

Frågan om största möjliga försoning med britterna, trots att de till exempel hade vidtagit åtgärder för att minska den judiska invandringen, var en central punkt i den sionistiska politikens historia under denna period, och trots att det inom rörelsen fanns vissa element som förkastade det som kallades "självkontroll" hade denna minoritets röst ingen effekt. Den lag som ledde sionisternas politik under den perioden var den som sammanfattades av Weizman som sade: "Det finns en fullständig intressegemenskap mellan sionisterna och britterna i Palestina."

Under denna period fick samarbetet och samspelet mellan de två politiska linjerna – (1) allians med det brittiska mandatet i största möjliga utsträckning, och (2) mobilisering av det judiska bosättersamhället – oerhört viktiga konsekvenser.

Den judiska borgarklassen utnyttjade den arabiska revoltens utbredning för att genomföra många av de projekt som de inte skulle ha kunnat genomföra under andra omständigheter. Plötsligt befriad från konkurrensen från billiga¹¹⁰ palestinska arabiska jordbruksprodukter, fortsatte denna bourgeoisie att vidta åtgärder för att främja sin ekonomiska existens. Naturligtvis var det inte möjligt att göra detta utan britternas välsignelse.

Under revolten lyckades sionisterna och mandatmyndigheterna bygga ett nätverk av vägar mellan de viktigaste sionistiska kolonierna och städerna, vilka senare skulle utgöra en grundläggande del av den sionistiska ekonomins infrastruktur. Huvudvägen från Haifa till Tel Aviv asfalterades, hamnen i Haifa byggdes ut och fördjupades och i Tel Aviv anlades en hamn som senare skulle ta död på hamnen i Yafa. Dessutom monopoliserade sionisterna kontrakt för att försörja de brittiska trupper som hade börjat strömma in i Palestina.

Femtio sionistiska kolonier grundades mellan 1936 och 1939 och mellan 1936 och 1938 investerade judar 1 268 000 PL i byggnadsarbeten i fem judiska städer, medan araberna endast investerade 120 000 PL i 16 arabiska byar un-

¹¹⁰ Låt oss som exempel ta de löner som betalas av odlare av citrusfrukter - den viktigaste jordbruksprodukten i Palestina. År 1936 fastställde det allmänna jordbruksrådet lönerna för judiska arbetare till 12 PL per dunum och år och för arabiska arbetare till 8 PL.

palestinska araberna ådrog sig i händerna på de sionistiska gängen under samma period. Denna uppskattning bygger på de första försiktiga uppgifterna i officiella brittiska rapporter, vilka har kontrollerats mot andra dokument.¹⁰⁸ Dessa beräkningar visar att 1 200 araber dödades 1936, 120 år 1937, 1 200 år 1938 och 1 200 år 1939. Därutöver avrättades 112 araber och 1200 dödades i olika terroristoperationer. Detta gör att det totala antalet araber som dödades under revolten 1936-1939 var 5 032, medan 14 760 sårades under samma period. Antalet fångar uppgick till cirka 816 år 1937, 2 463 år 1938 och cirka 5 679 år 1939.

Den verkliga betydelsen av dessa siffror kan visas genom jämförelser. I förhållande till antalet invånare motsvarar de palestinska förlusterna 1936-1939 Storbritanniens förluster på 200 000 dödade, 600 000 sårade och 1 224 000 gripna. I Amerikas fall skulle förlusterna vara en miljon dödade, 3 miljoner sårade och 6 120 000 gripna!

Men de verkliga och allvarligaste förlusterna låg i den snabba tillväxten av både den militära och den ekonomiska sektorn som lade grunden för den sionistiska bosättarentiteten i Palestina. Det är ingen överdrift att säga att denna sionisternas, vars band med imperialismen blev allt starkare, ekonomiska och militära närvaro lade sin huvudsakliga grund under denna period (mellan 1936 och 1939) och en israelisk historiker går så långt som att säga att "förutsättningarna för den sionistiska segern 1948 hade skapats under perioden för den arabiska revolten."¹⁰⁹

Den allmänna politik som sionisterna följde under denna period kan ses i deras djupa beslutsamhet att undvika varje konflikt mellan dem själva och mandatets myndigheter, även vid en tidpunkt då de senare, hårt pressade av de arabiska rebellerna, var tvungna att vägra några av den sionistiska rörelsens kraftfulla krav.

Sionisterna visste tydligt att om de gav britterna – som vid den tiden hade den starkaste och mest aggressiva kolonialarmén i världen – chansen att krossa den arabiska revolten i Palestina, skulle denna armé göra deras planer en större tjänst än de någonsin hade kunnat drömma om. De huvudsakliga sionistiska planerna löpte således längs två parallella linjer: den närmaste möjliga alliansen med Storbritannien – i den utsträckning som den 20:e sionistkongressen, som hölls sommaren 1937, uttryckte sin beredskap att acceptera uppdelning i sin beslutsamhet att blidka Storbritannien och undvika varje sammanstötning med det. En sådan politik fördes för att kolonialväldet

sjönk från 206 659 PL 1930 till 79 311 PL 1935.¹⁷ Det var uppenbart att det arabiska proletariatet hade fallit "offer för den brittiska kolonialismen och det judiska kapitalet, där det förstnämnda bar huvudansvaret."¹⁸

Yehuda Bauer skrev: "Inför oroligheterna 1936 var Palestina möjligen det enda land i världen, bortsett från Sovjetunionen, som inte hade drabbats av den ekonomiska världskrisen; i själva verket åtnjöt det verkligt välstånd till följd av ett massivt kapitalinflöde (över 30 000 000 i kapital hade kommit in i Palestina). Det importerade kapitalet räckte inte ens till för de nödvändiga medel som behövdes för alla investeringsprogram."¹⁹ Detta välstånd vilade dock på skakig grund som kollapsade när inflödet av privat kapital upphörde på grund av rädslan för ett krigsutbrott i Medelhavsområdet.

Lånesystemet kollapsade och det fanns tecken på omfattande arbetslöshet och bygghverksamheten minskade kraftigt. Palestinsk-arabiska arbetare avskedades av både arabiska och judiska arbetsgivare och ett antal av dem återvände till sina ursprungsbyar. Den nationella medvetenheten ökade på grund av den förvärrade ekonomiska krisen.²⁰

Bauer utelämnar dock den viktigaste faktorn: fortsatt judisk invandring. Sir John Hope Simpson konstaterade i sin rapport att "det var dålig och kanske farlig politik att låta stora summor pengar investeras i olönsamma industrier i Palestina för att motivera ökad invandring". I själva verket var Bauers uttalande i princip ogrundat, eftersom inflödet av judiskt kapital fortsatte under de år han hänvisade till och i själva verket nådde sin kulmen 1935; antalet invandrare ökade också under dessa år.²¹ Dessutom började de judiska arbetsgivarnas avskedande av arabiska arbetare långt tidigare.²² Under tiden vräktes och rycktes stora massor av palestinska arabiska bönder upp med rötterna från sina marker till följd av den judiska koloniseringen av landsbygden.²³ De emigrerade till städerna bara för att möta en ökande arbetslöshet. Den sionistiska apparaten drog full nytta av rivaliteten mellan palestinsk-arabiska arbetare och deras judiska arbetskamrater. Den "israeliska" vänstern konstater-

¹⁷ Ibid., s.66.

¹⁸ Ibid., s.59.

¹⁹ Yehuda Bauer. "The Arab Revolt of 1936" New Outlook. vol.9 nr.6 (81). Tel-Aviv, 1966. s.50.

²⁰ Ibid., s.51.

²¹ Kapital som investerats i judiska industrier och handelsföretag ökade från 5 371 000 PL år 1933 till 11 637 300 PL år 1936; op. cit. s.323

²² 1930 sjönk antalet palestinsk-arabiska byggnadsarbetare i Jerusalem från 1500 till 500 medan antalet judiska steg från 550 till 1600.

²³ Fram till 1931 fördrev sionisterna 20 000 palestinska-arabiska bönder efter att de köpt marken på vilken de senare brukade arbeta.

¹⁰⁸ Walid Khalidi (red.). From Haven to Conquest. IPS, Beirut, 1971. ss. 836-849.

¹⁰⁹ Busir. op. cit, s. 21.

ade senare att inte en enda gång under en period av femtio år mobiliserades och samlades judiska arbetare kring materiella frågor eller facklig kamp för att utmana själva den "israeliska" regimen. "Det judiska proletariatet kunde inte mobiliseras för sin egen sak."²⁴

Faktum är att situationen helt och hållet var resultatet av effektiv sionistisk planering, för att erinra om Herzls ord:

Privat mark i områden som tilldelats oss måste beslagtas – från dess ägare. Fattiga invånare skall snabbt evakueras över gränsen efter att ha betryggat dem arbete i deras destinationsländer. De skall nekas anställning i vårt land; vad gäller de stora egendomsägarna kommer de i slutändan att ansluta sig till oss.²⁵

Histadrut sammanfattade sin politik genom att förklara att "att tillåta araber att tränga in på den judiska arbetsmarknaden skulle innebära att tillströmningen av judiskt kapital skulle användas för att tjäna den arabiska utvecklingen, vilket strider mot sionistiska mål. Dessutom skulle anställningen av araber i judiska industrier leda till en klassuppdelning i Palestina efter rasmässiga linjer: kapitalistiska judar som anställer arabiska arbetare; om detta tilläts skulle vi i Palestina ha infört de förhållanden som hade lett till uppkomsten av antisemitism."²⁶ Den ideologi och de metoder som underströk koloniseringsprocessen och upptrappningen av konflikt med det arabiska samhället i Palestina utvecklade fascistiska karaktärsdrag i de sionistiska organisationerna; den fascistiska sionismen använde samma verktyg som den växande fascismen i Europa. Den arabiske arbetaren befann sig längst ned i en komplex social pyramid och hans situation förvärrades till följd av den arabiska arbetarrörelsens förvirring. Under perioden mellan början av tjugotalet och början av trettioalet drabbades den progressiva arbetarrörelsen – den arabiska såväl som den judiska – av förkrossande slag, som tillsammans med rent subjektiva svagheters inverkan resulterade i att den i praktiken förlamades. Å ena sidan försökte den sionistiska rörelsen, som snabbt blev fascistisk till sin karaktär och tillgrep väpnad terrorism, isolera och krossa kommunistpartiet, vars ledare till största delen var judar och som gjorde motstånd mot att bli inringat av sionistiska arbetarorganisationer. Å andra sidan kunde det palestinska feodala religiösa ledarskapet inte tolerera uppkomsten av en arabisk arbetarrörelse som var oberoende av dess kontroll. Rörelsen terroriserades därför av det arabiska ledarskapet. I början av trettioalet mördade muftins grupp Michel Mitri, ordförande för arabiska arbetarförbundet i

²⁴ Haim Hanagbi, Moshe Machover, Akiva Orr. "The Class Nature of Israel" New Left Review (65), jan-feb 1971. s.6.

²⁵ Theodor Herzl. Selected Works, Newman Ed. vol.7, bok 1. Tel Aviv, s.86.

²⁶ Exco Foundation for Palestine. Inc., Palestine. A Study of Jewish, Arab and British Policies. vol.1. Yale University Press, 1947. s.561.

dödades några månader efter revoltens slut.¹⁰⁵ Dessförinnan hade den brutala brittiska kampanjen för att avvärja hela Palestina varit beroende av att "uppmuntra element som var fientligt inställda till muftin att förse dem (britterna) med information och att identifiera rebeller."¹⁰⁶ Iraks och Saudiarabiens attityder vid denna tid var inte mycket bättre än den jordanska regimen. Vid Londonkonferensen hade de uttryckt sin beredvillighet att "använda sitt inflytande på de palestinska ledarna för att få slut på revolten".¹⁰⁷ Men allt detta kunde inte göra kontrarevolutionens ledare (britternas agenter) till en kraft som hade någon tyngd hos massorna. Tvärtom stärkte det muftin och hans ledarskap, medan uppmuntran av kontrarevolutionära element bland annat syftade till att tygla muftin och begränsa honom inom ett område som så småningom kunde kontrolleras. Britterna agerade hela tiden i enlighet med sin övertygelse att al-Nashashibi aldrig kunde ersätta muftin. Den lilla marginella graden av manövrerbarhet i muftins befäl, som var resultatet av de mindre tvister som pågick mellan den franska kolonialismen i Syrien och Libanon och den brittiska kolonialismen, kunde inte leda till en radikal förändring av maktbalansen, och den krympte snart till den punkt där den knappt existerade alls på tröskeln till andra världskriget.

Dessa fakta visar sammantaget att den palestinska revolten angreps och tog skada på sina tre mest vitala punkter:

- Den subjektiva punkten – det vill säga dess olika ledares oförmåga, vacklan, svaghet, subjektivitet och anarki.
- Den arabiska punkten – det vill säga de arabiska regimernas samverkan för att motarbeta den vid en tidpunkt då den svaga folkliga arabiska nationaliströrelsen endast interagerade med den palestinska revolten på ett selektivt, subjektivt och marginellt sätt.
- Den internationella punkten – det vill säga den enorma obalans i den objektiva maktbalansen som uppstod genom alliansen mellan det kolonialistiska lägre alla medlemmar och även den sionistiska rörelsen som därmed skulle få en betydande stridsstyrka till sitt förfogande inför andra världskriget.

Den bästa uppskattningen av de arabiska mänskliga förlusterna under revolten 1936-1939 är den som säger att förlusterna under de fyra åren uppgick till totalt 19 792 dödade och sårade. Detta inkluderar de förluster som de

¹⁰⁵ Ibid. Se även al-Talia'a. nr.4. 7 april 1971, Kairo. s. 98.

¹⁰⁶ Kayyali. op. cit, s. 348.

¹⁰⁷ A letter from Baghdad to the British Foreign Minister. 31 oktober 1930. Citerad i Kayyali. Ibid. s. 349

var samma kolonialism. Därför var kopplingen till regimen i Transjordanien ett slags kamouflage som accepterades av båda sidor. Partiet bestod av en liten grupp effendis i städerna som främst företrädde den växande kompradorbourgeoisins intressen och som hade börjat upptäcka att dess existens och tillväxt berodde på att det inte bara var kopplat till den brittiska kolonialismen utan också till den sionistiska rörelsen som kontrollerade den industriella omvandlingen av den palestinska ekonomin. På grund av denna klassituation är det möjligt att sammanfatta deras historia genom att säga att de

samarbetade med ockupationsmyndigheterna på det administrativa området och med sionismen på det kommersiella området, sålde mark till judarna, fungerade som mäklare, spred tvivel, hindrade nationalistisk aktivitet, stärkte länken mellan Abdullah och Hussain och sionisterna 1923-1924, stödde invandringen och mandatet på tjugotalet och uppdelning på trettioalet, förespråkade upprättandet av ett judiskt nationalhem i en del av Palestina och överlämnandet av den andra delen till Transjordanien ... etc.¹⁰⁴

Medan emir Abdullah av Transjordanien kväste den transjordanska massrörelsen, som på eget initiativ hade beslutat vid den folkliga konferens som hölls med Mithqal al-Faiz som ordförande i byn Umm al-Amd att stödja den palestinska revolten med manskaper och materiel, beslöt britterna att betrakta Transjordanien som en del av aktionsfältet mot de palestinska rebellernas verksamhet.

Den underdåniga transjordanska regimen roll var inte begränsad till detta; den stängde vägarna till Irak för att förhindra att något stöd anlände och begränsade rörligheten för de palestinska ledarna som, efter byggandet av taggränsförbindelsen längs Palestinas norra gräns, hade tvingats öka sina aktiviteter från Transjordanien. Regimens aktiviteter kulminerade i att två palestinska ledare grep 1939. En av dem, Yusuf Abu Durrar, överlämnades till britterna varpå han avrättades.

Vid den här tiden deltog den transjordanska regimen styrkor sida vid sida med de brittiska trupperna och de sionistiska gängen i jakten på rebellerna. Det kan inte råda något tvivel om att den roll som Transjordaniens regimen spelade uppmuntrade delar av den interna kontrarevolutionen att trappa upp sina aktiviteter. Ett antal av ledarna för partiet för nationellt försvar deltog i upprättandet av vad de kallade "fredsdetachement", små legosoldatstyrkor som bildades i samarbete med engelsmännen och som hjälpte till att jaga rebellerna, deltog i strider med dem och fördrev dem från några av de ställningar de kontrollerade. Fakhri al-Nashashibi var ledare för en av dessa divisioner, beväpnade dem och ledde deras verksamhet... detta ledde till att han

Yafa. Flera år senare mördades även Sami Taha, fackligt aktiv och ordförande för arabiska arbetarförbundet i Haifa. I avsaknad av en ekonomiskt och politiskt stark nationell bourgeoisie konfronterades och förtrycktes arbetarna direkt av det traditionella feodala ledarskapet. Konflikten ledde ibland till våldsamma konfrontationer som minskade när det traditionella ledarskapet lyckades ta direkt kontroll över den fackliga verksamheten. Som en följd av detta förlorade fackföreningsrörelsen sin viktiga roll i kampen. I takt med att den nationella kampen skärptes förenades dessutom arbetarna med det traditionella arabiska ledarskapet genom en relativ intressegemenskap. Under tiden lyckades kommunistpartiet stundtals organisera politiska aktioner. Vid ett tillfälle, 1 maj 1920, drabbade en grupp demonstrerande kommunister samman med en sionistisk demonstration i Tel Aviv och tvingades fly staden och ta sin tillflykt till den arabiska stadsdelen Manshiya i Yafa. Senare skedde en konfrontation med en brittisk säkerhetsstyrka som skickats för att arresteras bolsjevikerna.²⁷ I ett uttalande som distribuerades samma dag förklarade partiets verkställande utskott:

De judiska arbetarna är här för att leva med er; de har inte kommit för att förfölja er, utan för att leva med er. De är redo att kämpa på er sida mot den kapitalistiska fienden, vare sig den är jude, arab eller britt. Om kapitalisterna hetsar er mot den judiske arbetaren är det för att skydda sig själva från er. Fall inte i fällan; den judiske arbetaren, som är en revolutionär soldat, har kommit för att erbjuda er sin hand som en kamrat i motståndet mot brittiska, judiska och arabiska kapitalister. Vi uppmanar er att kämpa mot de rika som säljer sin mark och sitt land till utlänningar. Ner med de brittiska och franska bajonetterna, ner med de arabiska och utländska kapitalisterna.²⁸

Det anmärkningsvärda i detta långa uttalande var inte bara kampens idealistiska skildring utan också det faktum att ordet "sionist" inte nämdes någonstans. Ändå utgjorde sionismen ett dagligt hot för de palestinska arabiska bönderna och arbetarna, liksom för de judiska kommunisterna, av vilka femtiofem attackerades av sionister i Tel Aviv och förvisades till Yafa. Palestinas kommunistiska parti förblev isolerat från den politiska verkligheten fram till slutet av 1930, vilket var det år då dess sjunde kongress hölls. I de resolutioner som antogs av kongressen medgav partiet att det "i allt väsentligt hade intagit en felaktig hållning i frågan om palestinsk nationalism, den judiska nationella minoritetens ställning i Palestina och dess roll i förhållande till de arabiska massorna. Partiet hade misslyckats att bli aktivt bland de palestinsk-arabiska massorna och förblev isolerat genom att uteslutande arbeta bland

²⁷ Abdul-Wahhab Kayyali. Modern History of Palestine. Arab Institute of Studies and Publication. Beirut, 1970. s.174.

²⁸ Documents of the Palestine Arab Resistance (1918-1939). Beirut. ss.22-25.

¹⁰⁴ Anis Sayigh. The Hashemite & the Palestine Question. Beirut, 1966. s. 150.

judiska arbetare. Dess isolering illustrerades av partiets negativa inställning under det palestinsk-arabiska upproret 1929."²⁹

Även om partiet i praktiken systematiskt angrep den palestinska bourgeoisien – som vid den tiden befann sig i en svår situation – och även om det aldrig antog folkfrontspolitik och allianser med de revolutionära klasserna, ger protokollen från sjunde kongressen som hölls 1930-1931 en mycket värdefull politisk analys. Som framgår av dessa protokoll ansåg partiet att den palestinsk-arabiska nationella frågans lösning var en av den revolutionära kampens främsta uppgifter: Det såg sin isolering från den palestinsk-arabiska massrörelsen som resultatet av en "sionistiskt influerad avvikelse som förhindrade partiets arabisering". Dokumenten nämner "opportunistiska ansträngningar att blockera partiets arabisering". Kongressen antog ståndpunkten att det var partiets plikt att utvidga kadrerna av de revolutionära krafter som kunde leda böndernas verksamhet (det vill säga kadrer av revolutionära palestinsk-arabiska arbetare). Partiets "arabisering", dess omvandling till ett verkligt parti för de arbetande palestinsk-arabiska massorna, var det första villkoret för att dess verksamhet på landsbygden skulle lyckas.³⁰

Partiet visade sig emellertid oförmöget att genomföra uppgiften att mobilisera de palestinska araberna, och de revolutionära paroller som antogs av kongressen omsattes aldrig i handling: "Inte en enda dunum till de imperialistiska och sionistiska inkräktarna", "revolutionär expropriering av mark som tillhör regeringen, rika judiska byggherrar, sionistiska fraktioner och stora arabiska godsägare och bönder", "inget erkännande av avtal om försäljning av mark", "kamp mot sionistiska inkräktare".³¹ Kongressen hade också beslutat att "det är möjligt att lösa alla brännande frågor och få slut på förtrycket endast genom väpnad revolution under arbetarklassens ledning".³² Palestinas kommunistiska parti blev således aldrig "arabiserat". Fältet var öppet för de feodala och religiösa ledarskapen att dominera den palestinsk-arabiska massrörelsen. Kanske var en av orsakerna till partiets linje och praxis vid denna tid den kompromisslösa revolutionära inställning som Komintern³³ var berömt för mellan 1928 och 1934. Men trots sitt ringa antal, sin relativa isolering och sitt misslyckande med att nå de palestinska arabiska massorna, särskilt på landsbygden, hängav sig kommunisterna helhjärtat åt 1936 års revolt. De

²⁹ "Action among the peasants and the struggle against Zionism, The Palestine Communist Party Theses for 1931." Communist Internationalism and the Arab Revolution. Dar al-Haqiqa, Beirut. s. 54.

³⁰ Ibid., ss. 121-122.

³¹ Ibid., ss. 124.

³² Ibid., ss. 162.

³³ Förkortning för: Kommunistiska internationalen.

På det hela taget är detta korrekt, men till dessa orsaker måste läggas det faktum att kommunistpartiet stod nära Hajj Amin al-Hussainis ledning, som de ansåg "tillhöra den nationalistiska rörelsens mest extremt antiimperialistiska flygel", medan de betraktade hans fiender som "feodalistiska" förrädare.¹⁰² Och detta trots att muftins grupp absolut inte tvekade att likvidera vänsterelement som försökte tränga in i arbetarkretsar.

Den kommunistiska vänstern var inte bara svag utan också oförmögen att nå ut till landsbygden; den var koncentrerad till vissa städer. Den hade misslyckats med att arabisera partiet, vilket Kominterns sjunde kongress hade rekommenderat, och var fortfarande ett offer för sin begränsade syn på den arabiska enheten och på relationerna, när det gällde kampen, med resten av det arabiska hemlandet, vilket hade organisatoriska återverkningar. Det är uppenbart att den brist som var huvudansvarig för detta nederlag var den stora klyfta som orsakades av den snabba samhällsutvecklingen i Palestina, som, som vi har sett, genomgick en extremt våldsam omvandling från ett arabiskt jordbrukssamhälle till ett judiskt industrisamhälle. Detta var det verkliga skälet till att den arabiska nationalistiska bourgeoisien och småbourgeoisien inte spelade sin historiska roll i den palestinska nationaliströrelsen vid den tiden, utan lät de feodala religiösa ledarna leda denna rörelse under en lång period utan rivaler.

Dr Abd al-Wahhab al-Kayyali tillägger andra viktiga orsaker. "Trötthet på att strida", säger han, "ständiga militära påtryckningar och hoppet om att vissa delar av vitboken från 1939 skulle tillämpas, förutom bristen på vapen och ammunition, bidrog alla till att göra det svårt att fortsätta upproret. Dessutom, med tanke på att världen stod på randen till andra världskriget, undertryckte Frankrike rebellernas höghvarter i Damaskus."¹⁰³

Till allt detta kan vi lägga två viktiga sammanhängande faktorer som kan diskuteras tillsammans, eftersom de spelade en framträdande roll för att förhindra revolten. De är Transjordanien attityd, som förkroppsligades i attityden hos den underdåniga regim som leddes av emir Abdullah, och den aktivitet som bedrevs av kontrarevolutionens agenter i inlandet, vilka befann sig i periferin av de brittiska och sionistiska styrkornas terroristaktiviteter.

Partiet för nationellt försvar, som leddes av Raghieb Nashashibi, spelade rollen som laglig representant för den underdåniga transjordanska regimen i den palestinska nationaliströrelsen. Denna koppling var förmodligen ett slags kamouflage på grund av partiets oförmåga att avslöja de underdåniga band som knöt det till den brittiska kolonialismen mitt i en kamp där huvudfienden

¹⁰² Ibid. s. 114.

¹⁰³ Kayyali. op. cit, s. 359.

erade närvaron och den ihärdighet som följde med den på den palestinska arenan hade utmattat rebellerna, som med sitt ledarskap inte längre riktigt visste vem de kämpade mot eller varför. I ena stunden talade ledarna om traditionell vänskap och gemensamma intressen med Storbritannien, i en annan gick de så långt att de gick med på att ge judarna självstyre i de områden där de var bosatta. Det råder ingen tvekan om att ledarskapets vacklan och dess oförmåga att fastställa ett tydligt mål att kämpa för bidrog till att försvaga revolten.

Men detta får inte leda till att vi bortser från den objektiva faktorn: britterna använde två truppdivisioner, flera flygplansskvadroner, polisen och Transjordaniens gränsstyrka, utöver den sextusen man starka kvasi-sionistiska styrkan; allt detta sattes in för att få kontroll över situationen. (Peel-kommisionen medgav att säkerhetsutgifterna i Palestina hade stigit från 826 000 PL 1935 till 2 223 000 PL 1936.) Denna terrorkampanj och de ansträngningar som gjordes för att kapa rebellernas förbindelser med byarna utmattade revolten. Mordet på Abd al-Rahim al-Hajj Muhammad i mars 1939 blev ett hårt slag för revolten som berövades en av de modigaste, klokaste och mest ärliga av de folkliga revolutionära ledarna. Efter det började de lokala kommandona kollapsa och lämna fältet. Dessutom gjorde det fransk-brittiska närmandet inför andra världskriget det lättare att omringa rebellerna; Arif Abd al-Razaq, utsliten av hunger och förföljelse, överlämnades till fransmännen tillsammans med några av sina anhängare; jordanska styrkor arresterade Yusuf Abu Daur och överlämnade honom till britterna, som avrättade honom. Britisk och sionistisk terrorism i byarna hade också gjort människor rädda för att stödja rebellerna och förse dem med ammunition och mat, och utan tvekan gjorde bristen på ens ett minimum av organisation det omöjligt att övervinna dessa hinder.

Vid den tiden tillskrev det palestinska kommunistpartiet revoltens misslyckande fem huvudorsaker:¹⁰¹

1. Avsaknaden av ett revolutionärt ledarskap.
2. Individualism och opportunism hos ledarna för revolten.
3. Avsaknaden av ett centralt kommando för revoltens styrkor.
4. Det palestinska kommunistpartiets svaghet.
5. Den ogynnsamma världssituationen.

¹⁰¹ Yasin. op. cit, s. 115.

visade stort mod, samarbetade med vissa av de lokala ledarna och stödde muftin; många av dem dödades och greps. Men de lyckades inte bli en inflytelserik kraft. Tydligt tappades parollen om "arabisering" bort någonstans senare, och nästan tio år senare, 22 januari 1946, vågade Izvestia jämföra "judarnas kamp" i Palestina med bolsjevikernas kamp före 1917.

I vilket fall som helst har resolutionerna från det palestinska kommunistpartiets sjunde kongress avslöjats först nyligen; arabiseringsprocessen ägde inte rum, och trots den fostrande roll som partiet spelade och dess bidrag till kampen på detta område, spelade det inte den roll som dess sjunde kongress tilldelade det i den palestinska nationella rörelsen vid den tiden. Under revolten 1936 splittrades partiet. Det skedde också en annan grundläggande splittring 1948, och ytterligare en 1965, av skäl som hade att göra med arabiseringen; dissidenterna förespråkade en "konstruktiv" inställning till sionismen.

Kommunistpartiets misslyckande, den framväxande arabiska bourgeoisieens svaghet och den arabiska arbetarrörelsens splittring innebar att de feodala-religiösa ledarskapen fick spela en avgörande roll när situationen eskalerade till explosionen 1936.

Bakgrund: Bönderna

Så såg situationen ut för arbetarna vid utbrottet av 1936 års revolt. Det vi hittills har behandlat har emellertid bara handlat om endast ett område där konflikten rasade mellan de judiska och arabiska samhällena i Palestina och senare inom vart och ett av dessa samhällen.

Den andra domänen är landsbygden, där konflikten antog sin främsta nationella form på grund av det judiska kapital som strömmade in i Palestina. Trots att en stor del av det judiska kapitalet allokerades till landsbygden, och trots närvaron av brittiska imperialistiska militära styrkor och det enorma tryck som det administrativa maskineriet utövade till förmån för sionisterna uppnådde de senare endast minimala resultat (totalt 6 752 nya koloniserande bosättare) i förhållande till sionisternas planer på att upprätta en judisk stat. De skadade dock allvarligt den palestinska arabiska landsbygdsbefolkningens ställning. Judiska gruppers markägande i städer och på landsbygden steg från 300 000 dunum 1929 till 1 250 000 dunum 1930. Den köpta marken var obetydlig med tanke på masskoloniseringen och lösningen av "judeproblemet". Men exproprieringen av nästan en miljon dunum – nästan en tredjedel av jordbruksmarken – ledde till en allvarlig utarmning av arabiska bönder och beduiner. År 1931 hade 20 000 bondefamiljer vränts av sionisterna. Dessutom är jordbrukslivet i den underutvecklade världen, och i synnerhet i arabvärlden, inte bara ett produktionssätt utan i lika hög grad ett socialt, religiöst

och rituellt levnadssätt. Förutom förlusten av mark förstördes således det palestinsk-arabiska landsbygdssamhället av koloniseringsprocessen.

Fram till 1931 var endast 151 per tusen judar beroende av jordbruket för sin försörjning, jämfört med 637 per tusen araber. Av nästan 119 000 bönder var omkring 11 000 judar.³⁴ År 1931 arbetade 19,1 % av den judiska befolkningen inom jordbruket, medan 59 % av de palestinska araberna levde av jorden. Den ekonomiska grunden för denna konflikt är naturligtvis mycket farlig, men för att förstå den fullt ut bör vi se dess nationella skepnad.

År 1941 ägde 30 procent av de palestinska arabiska bönderna ingen mark, medan nästan 50 procent övriga ägde tomter som var för små för att tillgoda deras levnadsbehov. Medan 250 feodala jordägare ägde 4 miljoner dunum, var 25 000 bondefamiljer jordlösa och 46 000 ägde i genomsnitt 100 dunum. 15 000 inhyrda jordbruksarbetare arbetade för godsägarna. Enligt en undersökning med 322 palestinska arabiska byar som genomfördes 1936 ägde 47 % av bönderna mindre än 7 dunum och 65 % mindre än 20 dunum (det minsta som krävdes för att föda en genomsnittlig familj var 130 dunum).³⁵

Trots att de levde under det trefaldiga trycket från den sionistiska invasionen, det arabiska feodala ägandet av marken och de tunga skatter som den brittiska mandatregeringen ålagt, var de palestinska landsbygdsmassorna främst medvetna om den nationella utmaningen. Under upproren 1929 och 1933 sålde många palestinska arabiska småbönder sin mark till stora jordägare för att kunna köpa vapen och göra motstånd mot den sionistiska invasionen och det brittiska mandatet. Det var denna invasion som, genom att hota ett levnadssätt där religion, tradition och heder spelade en viktig roll, gjorde det möjligt för de feodal-klerikala ledarskapen att behålla en ledarskapsposition trots de brott de hade begått. I många fall var det feodala element som hade köpt mark för att sälja den till det judiska kapitalet.

Mellan 1933 och 1936 tillhörde 62,7 % av all mark som köptes av sionisterna jordägare bosatta i Palestina, 14,9 % frånvarande godsägare och 22,5 % småbönder. Mellan 1920 och 1922 var siffrorna 20,8 % från bosatta godsägare, 75,4 % från frånvarande godsägare och 3,8 % från småbönder.³⁶ De lagar som mandatregeringen antog var utformade för att tjäna den judiska bosättnings ändamål, även om de var utformade på ett sådant sätt att de antydde att bönderna var skyddade mot att vräkas eller tvingas sälja. I verkligheten gav de inget sådant skydd. Detta illustrerades av fallen med Wadi al-

abordskonferensen som hölls i London i februari 1939 var en typisk illustration av den tvivelaktiga transaktion som hela tiden pågick i det tysta mellan ledningen för det palestinska upproret och britterna, som med säkerhet visste att ledningen var beredd att förhandla när som helst. Jamal al-Hussaini åkte naturligtvis inte ensam till rundabordskonferensen i London, han åtföljdes av representanter för de "oberoende" arabländerna. De arabiska regimer som var underkastade kolonialismen skulle alltså för andra gången på mindre än två år påtvinga araberna i Palestina sin vilja genom den (latenta och potentiella) intressegemenskap som fanns mellan alla dem som satt runt runda bordet i London.

De tal som hölls av Jamal al-Hussaini, emir Faisal (Saudiarabien), emir Hussein (Jemen), Ali Maher (Egypten) och Nuri al-Sa'id (Irak), som förklarade att han talade som en nära vän till Storbritannien och som inte ville säga ett enda ord som kunde sära någon britt, eftersom han var deras vän från djupet av sitt hjärta⁹⁹, bekräftade bara framgången för den politik som Storbritannien under så lång tid försiktigt hade bedrivit gentemot den palestinska nationaliströrelsens ledarskap; de övergav den inte, utan höll den hela tiden i slutet av en öppen bro. Och britterna var övertygade om att Irak och Saudiarabien "var beredda att använda sitt inflytande hos de palestinska ledarna för att få slut på revolten och se till att konferensen blev framgångsrik".

Revolten i Palestina hade emellertid inte avtagit (enligt officiella siffror dödades 110 och 112 sårades i februari 1939 i 12 sammandrabbningar med britterna, 39 byar genomsöktes, utgångsförbud infördes i tre städer tre gånger, cirka 200 bybor greps, det var bränder i fem regeringsdepartement, tio araber avrättades anklagade för att bära vapen, det var attacker mot tio sionistiska bosättningar, oljeledningen sprängdes, ett tåg mellan Haifa och Lydda minerades och en sökpost upprättades i Aqsa-moskén). De brittiska siffror som presenterades av kolonialministern visar att "mellan den 20 december och den 29 februari inträffade 348 mord, 140 sabotage, 19 kidnappningar, 23 stölder, nio minsprängningar och 32 bombexplosioner, medan armén förlorade 18 döda och 39 sårade och palestinierna 83 döda och 124 sårade; dessa siffror inkluderar inte förluster bland rebellerna ..." ¹⁰⁰ Så här fortsatte det fram till september 1939, månaden då andra världskriget bröt ut. Under tiden hade de palestinska araberna lidit oersättliga förluster; ledarskapet, bortsett från den kompromissanda som rådde, befann sig utanför landet; de nybildade lokala kommandona föll ett efter ett på de olika slagfälten, det brittiska förtrycket hade nått sin höjdpunkt och det sionistiska våldet hade ständigt trappats upp sedan mitten av 1937. Det råder ingen tvekan om att den brittiska koncen-

³⁴ Himadeh; Ibid., s. 39.

³⁵ Communist Internationalism, ss. 135-145.

³⁶ Weinstock. Ibid.

⁹⁹ Ibid. s. 258.

¹⁰⁰ Al-Ahram. 1 mars 1939, Kairo.

praktiskt taget uttömda, så om muftin inte längre betraktades som den ende ledaren skulle det "inte finnas någon som kan representera araberna utom revoltens ledare i bergen", som den brittiske högkommissarien för Palestina sade.⁹⁵ Det råder ingen tvekan om att detta, bland andra skäl, bidrog till att hålla muftin kvar i ledningen för den palestinska nationaliströrelsen, trots att han hastigt hade lämnat sin tillflyktsort i Aqsa-moskén och befunnit sig i Damaskus sedan slutet av januari 1937.

Det brittiska förtrycket, som hade trappats upp till en oväntad nivå, och upp-trappningen av polisräder, massgripanden och avrättningar under 1937 och 1938 försvagade revolten men gjorde inte slut på den. Britterna hade kommit till insikt om att det var ett bondeuppror, både till sin essens och substans, och vad gällde dess lokala ledarskap. Som ett resultat av detta ledde den revolutionära anda som rådde i hela Palestina till att alla i städerna bar böndernas huvudbonad (keffiyeh och agal) så att de landsmän som kom in till staden inte skulle utsättas för förtryck av myndigheterna. Senare förbjöds alla att bära sina identitetskort, så att myndigheterna inte skulle kunna skilja en stadsbo från en landsman.

Denna situation visar mycket tydligt revoltens natur och dess inflytande vid den tiden. Landsbygden i allmänhet var revoltens vagga och den tillfälliga ockupationen av städer 1938 uppnåddes efter attacker av bönder utifrån.⁹⁶ Detta innebar att det var bönderna och byborna i allmänhet som fick betala det högsta priset.

Under 1938 avrättades ett antal bönder enbart på grund av vapeninnehav. En snabb blick på listan med namn på dem som skickades till fängelse eller galge visar att den överväldigande majoriteten var fattiga bönder. Till exempel "dömdes alla invånarna i byn Ain Karem, tre tusen till antalet, att gå tio kilometer varje dag för att anmäla sig på polisstationen."⁹⁷ Under den perioden dömdes Storbritannien omkring 2 000 palestinska araber till långa fängelses-traff, rev fler än 5000 hus och avrättade 148 personer genom hängning i fängelset i Acre. Fler än 50 000 personer satt i fängelse på varierande strafftider.⁹⁸

Storbritannien, som i november 1938 hade övergett det uppdelningsförslag som rekommenderades i Peel-rapporten, började nu försöka vinna tid. Rund-

⁹⁵ Ibid. s. 346.

⁹⁶ I maj 1938 ockuperade rebellerna Hebron efter att de redan hade ockuperade Jerusalems gamla hamn. Den 9 september ockuperade de Beersheba och frigav fångar. Den 5 oktober ockuperade de Tiberias; i början av augusti delar av Nablus, etc.

⁹⁷ Busir. op. cit, s. 247.

⁹⁸ Ibid.

Hawarith, ett område på 40 000 dunum, byn Shatta med sina 16 000 dunum och många andra byar där sionisterna lade beslag på marken efter att ha vräkt invånarna. Följden blev att de 50 000 judar som bodde i jordbruksbosätningar ägde 1 200 000 dunum – i genomsnitt 24 dunum per invånare – medan 500 000 araber ägde mindre än 6 000 000, i genomsnitt 12 dunum per invånare.³⁷ Fallet med 8 730 böndernas som vräktes från Marj Ibn Amer (240 000 dunum), där marken sålts till sionister av den feodala Beirutfamiljen Sursuk, förblev vilande till mandatperiodens slut 1948.³⁸

"Varje tomt som judarna köpte alienerades från araberna som om den hade amputerats från Palestinas kropp och flyttats till ett annat land."³⁹ Dessa ord kom från en stor palestinsk feodal ledare. Han tillade: "Enligt judarna köptes 10 % av marken från bönder och resten från stora godsägare ... Men i själva verket tillhörde 25 % av marken bönder."⁴⁰ Denna ursäktande attityd från feodalisterna förändrar inte det faktum att (som rapporterat av judiska källor) av den totala mark som förvärvades av tre stora judiska företag 1936 (vilket utgjorde hälften av den mark som köptes av judiskt kapital fram till detta datum) tillhörde 52,6 % frånvarande godsägare, 24,6 % bofasta godsägare, 13,4 % regeringen, kyrkor och utländska företag och 9,4 % enskilda bönder.⁴¹

Denna överföring av markäggande skapade en växande klass av egendomslösa bönder som vände sig till säsongsbetonat lönearbete. Majoriteten tog sig så småningom till städerna och sökte sig till okvalificerat arbete. "För en bonde som vräkts från sin mark var det omöjligt att få tag på annan mark och ersättningen var vanligtvis mycket liten, utom i de fall då mukhtar (borgmästaren) eller andra notabiliteter i byn var inblandade."⁴²

Majoriteten av de fördrivna bönderna flyttade därför till städerna. "I Yafa var de flesta gatustäderna före detta byor; Arab Cigarette and Tobacco Company i Nasaret rapporterade att de flesta av dess arbetare också kom från byar."⁴³ Följande exempel illustrerar de utflyttade böndernas öde:

³⁷ Collection. s. 34.

³⁸ Höga porten hade givit marken till familjen Sursuk (alt. stavning: Sursock) i Libanon i utbyte mot familjens tjänster. Se även: Albert Montefiore Hyamson. Palestine Under the Mandate: 1920-1948. Methuen & Co, 1950. ss.81-82.

³⁹ Collection. s. 34.

⁴⁰ Ibid., s.39.

⁴¹ Hadawi, op. cit, s.29.

⁴² Collection. s. 25.

⁴³ Ibid., s. 56.

Vi frågade bolaget hur många arbetare det hade och fick svaret 210. Den totala veckolönen som betalades ut till arbetarna var 62 PL, vilket motsvarar i genomsnitt 29,5 piastrer per arbetare och vecka.⁴⁴

Vid den här tiden låg den genomsnittliga veckolönen för en judisk kvinnlig arbetare i tobaksfabrikerna på mellan 170 och 230 piastrer i veckan.⁴⁵ Även i statliga anställningar tjänade en genomsnittlig judisk arbetare över 100 % mer än sin arabiska kollega.⁴⁶ 1930 uppskattade Johnson-Crosby-kommissionen den genomsnittliga årsinkomsten för en bonde till 31,37 PL, före skatteavdrag. Rapporten visade vidare att de genomsnittliga skatteavdragen uppgick till 3,87 PL. Om vi dessutom drar av de 8 PL som den genomsnittlige bonden betalade i ränta på sina lån, skulle nettointkomsten uppgå till 19,5 PL per år. Enligt samma rapport var den genomsnittliga summan som krävdes för att täcka utgifterna för en bondefamilj 26 PL.

Bönderna var alltså den grupp som beskattades hårdast i Palestina ... regeringens politik syftade helt klart till att försätta bönderna i en ekonomisk situation som skulle garantera upprättandet av ett judiskt nationalhem.⁴⁷

Det är alltså uppenbart att den judiska invandringen och omvandlingen av den palestinska ekonomin från en i huvudsak arabisk jordbruksekonomi till en industriell ekonomi dominerad av judiskt kapital främst drabbade de palestinska arabiska småbönderna. Skattelättnader beviljades under tiden till judiska invandrare, liksom lättnader som omfattade import relaterad till judiska industrier, såsom vissa råvaror, halvfabrikat, kol etc. Tullarna på importerade konsumtionsvaror steg. Den genomsnittliga importskatten steg från 11 % i början av mandatperioden till mer än 26 % 1936; 110 % på socker, 149 % på tobak, 208 % på bensin, 400 % på tändstickor och 26 % på kaffe.⁴⁸

En illustration av regeringens politik ges av följande historia som ärkebiskop Gregorius Hajjar gav för Peel-kommissionen: "Jag var en gång i byn Roma i Acre-distriktet, där invånarna lever av att producera olivolja. Under lång tid har de klagat på oljebolaget till högkommissarien. Bolaget fick hjälp av regeringen i form av skattelättnader på sin import av malda nötter ur vilka man utvann olja och blandade den med olivolja och sålde den till lägre priser. Folket i byn bad att deras produkt skulle skyddas mot bolagets produkt, och regeringen bildade en kommitté för att höra bybornas klagomål. När kommit-

poliser beväpnade med armégevär. En månad senare hade siffran stigit till 2 863⁹² och brittiska officerare spelade en framträdande roll i att leda sionistiska grupper i attacker mot palestinsk-arabiska byar. Det andra var det faktum att upprorets ledning befann sig utanför Palestina (i Damaskus) gjorde att det lokala ledarskapets roll, som till största delen bestod av fattiga bönder, blev viktigare än den varit under den föregående perioden. Dessa var nära knutna till bönderna. Detta förklarar till stor del hur långt upproret kunde gå. Under denna period framträdde till exempel Abd al-Rahim al-Hajj som en lokal befälhavare och kommunisterna säger sig ha haft kontakt med honom och försett honom med information.⁹³ Denna utveckling kunde ha utgjort en historisk vändpunkt i revolten om det inte hade varit för "vänsterns" svaghet i både relativ och verklig mening och om inte dessa lokala kommandon hade varit tvungna att i viss mån upprätthålla sin organisatoriska koppling till "Centralkommittén för kamp" (jihad) i Damaskus, inte bara på grund av sin traditionella lojalitet mot den, utan också för att de i viss mån var beroende av den för finansiering.

Under hela den palestinska kampens historia var det väpnade folkliga upproret aldrig närmare segern än under månaderna mellan slutet av 1937 och början av 1939. Under denna period försvagades de brittiska styrkornas kontroll över Palestina, kolonialismens prestige var på sin lägsta nivå och revoltens rykte och inflytande blev den främsta kraften i landet. Vid den här tiden blev dock Storbritannien mer övertygad om att man måste förlita sig på sionisterna som hade gett dem en unik situation som de aldrig hade funnit i någon av sina kolonier – de hade till sitt förfogande en lokal styrka som gjorde gemensam sak med den brittiska kolonialismen och som var kraftfullt mobiliserad mot lokalbefolkningen.

Vid denna tid började Storbritannien bli oroad över nödvändigheten av att avleda en del av sina militära styrkor för att möta den alltmer kritiska situationen i Europa. Därför såg Storbritannien med allt större välvilja på "den snabba organiseringen av en judisk frivillig försvarsstyrka på 6 500 man som redan existerade."⁹⁴ Man hade redan nått en bit på vägen i sin politik att förlita sig på den lokala sionistiska styrkan och överlämna många av de allt mer omfattande repressiva uppgifterna till den. Men det förstörde inte den bro som britten alltid hade upprätthållit med den klass som leddes av muftin och det var på detta område och särskilt vid denna tidpunkt som britten spelade en viktig roll för att upprätthålla muftin som de palestinska arabernas obestridda representant. Deras ledarskapsreserver till höger om muftin var

⁴⁴ Ibid., s. 58.

⁴⁵ Himadeh. op. cit, s. 376.

⁴⁶ Collection. s. 60.

⁴⁷ Ibid., ss. 62-63.

⁴⁸ Ibid., s. 62.

⁹² Jewish Observer. 20 september 1963. London. ss. 13-14.

⁹³ Abdul Qadir Yasin. al Katib. nr.121. April 1971. s. 114.

⁹⁴ Kayyali. op. cit, s. 346.

nationella kommittéerna, och som dagligen representerades av grupper av egendomslösa bönder och arbetslösa arbetare i städerna och på landsbygden.

Muftins enda utväg var således att fly. Han undgick att bli arresterad genom att ta sin tillflykt till Haram al-Sharif, men händelserna tvingade honom till en position som han inte hade kunnat inta ett år tidigare. I september 1937 sköts Lewis Andrews, distriktskommisarie i Galiléen, till döds av fyra beväpnade kommandosoldater utanför den anglikanska kyrkan i Nasaret. Andrews var "den enda tjänsteman som administrerade mandatet på det sätt som sionisterna anser vara rätt ... han lyckades aldrig vinna fellahins [de palestinska böndernas] förtroende". Araberna betraktade honom som en vän till sionisterna och trodde att hans uppgift var att underlätta överföringen av Galiléen till den sionistiska stat som hade avgränsats genom uppdelningsförslaget. De arabiska bönderna tyckte illa om honom och anklagade honom för att ha underlättat försäljningen av Huleh-markerna, och de kommandosoldater som dödade honom tros ha tillhört en av qassamiternas hemliga celler.⁹⁰

Även om det arabiska högre utskottet fördömde denna händelse samma kväll, hade situationen, precis som när al-Qassam dödades, kommit utom muftins och hans grupps kontroll, så att de, om de ville förbli i spetsen för den nationella rörelsen, var tvungna att hålla fast vid den och rida på den stigande vågen, som hade hänt i april 1936. Denna gång var emellertid massornas revolutionära entusiasm våldsammare, inte bara på grund av den erfarenhet de hade förvärvat under det gångna året, utan också därför att den konflikt som utspelade sig framför deras ögon hade blivit allt tydligare. Det är säkert att detta skede av revolten i huvudsak, om inte helt och hållet, riktades mot britterna snarare än sionisterna. Konflikten tillväxt hade lett till utkristallisering av mer tydliga positioner; bönderna hade nästan fullständig kontroll över revolten, stadsbourgeoisens roll hade minskat något, och de rika på landet och de stora mellanbönderna var tveksamma till att stödja rebellerna, medan de sionistiska styrkorna i praktiken hade gått på offensiven.

Det finns två viktiga frågor att ta hänsyn till i detta skede av revolten: Det första är att "araberna kontaktade sionisterna och föreslog att de skulle nå någon form av överenskommelse på grundval av ett fullständigt brott med förbindelserna med Storbritannien. Men sionisterna avvisade omedelbart detta, eftersom de betraktade sina relationer med Storbritannien som grundläggande."⁹¹ Detta åtföljdes av en ökning av antalet sionister som tjänstgjorde inom polisen i Palestina; från 365 år 1935 till 682 år 1936. och i slutet av det året tillkännagav regeringen rekryteringen av 1 240 sionister som extra

tén åkte till Roma blev byborna rasande när de fick reda på att dess ordförande var ingen mindre än bolagets direktör."⁴⁹

Å andra sidan var skattesystemet tydligt diskriminerande till förmån för de rika. På en årsinkomst på 22,37 PL var skattesatsen 25 % medan löner och inkomster som översteg 1 000 PL per år beskattades med 12 %.⁵⁰

Små- och mellanbönderna blev inte bara utfattiga till följd av att de förlorade sin mark, utan föll också offer för sionistiska metoder som byggde på parollerna "endast judisk arbetskraft" och "endast judiska produkter". Judiska industrialister anställde endast judiska arbetare, betalade dem högre löner och sålde sina produkter till högre priser. "Judar uppmuntrades att föredra judiska produkter, även om de var dyrare än de arabiska konkurrenternas."⁵¹ Råvaror var befriade från tullavgifter, medan importerade varor belades med höga skatter, i synnerhet om liknande varor tillverkades lokalt av judiska fabriker.

Å andra sidan fick den klass som kallades "effendiklassen" och bodde i städerna sina inkomster från jordbruksmark som hyrdes ut till bönder och från räntor på lån till bönder (effendis började inte investera i industrin förrän på fyrtioalet). Denna form av exploatering var långt mer förödande för bönderna än den sionistiska koloniseringen.

En annan grupp på landsbygden var "beduinerna", som 1931 uppgick till 66 553 personer (1922 fanns det 103 000 beduiner i Palestina). De skulle komma att spela en huvudroll i 1936 års revolt, liksom de gjort under upproret i augusti 1929. Den uppmärksammades av det palestinska kommunistpartiet vid den kongress som nämndes tidigare. Beduinerna, som utgjorde nästan 35 procent av befolkningen, utgjorde en potentiell revolutionär kraft. "De blev desperata på grund av svår utarmning och ständig hunger och var alltid på gränsen till väpnade uppror. Deras deltagande i augustiupproret visade att de kunde spela en ledande roll i en massrevolt, och samtidigt framgick det tydligt att ledarna för dessa stammar kunde bli bortskämda av pengar. De försåg ständigt armén av jordlösa bönder och halvproletärer med nya händer och munnar."⁵²

⁴⁹ Ibid., s. 44.

⁵⁰ Ibid., s. 63.

⁵¹ Rony E. Gabbay, *A Political Study of the Arab-Jewish Conflict*, Librairie de Droz. Genève, 1959. s. 29. 109. Sifri, op. cit., ss. 131-132.

⁵² *Communist Internationalism*. ss. 143-144.

⁹⁰ Neville Barbour, *Nisi Dominus*. London. ss. 183-193.

⁹¹ Kayyali. op. cit. s. 338.

Under tiden befann sig den splittrade arabiska småbourgeoisin i städerna i ett tillstånd av förvirring, obeslutsamhet och splittring: den hastighet med vilken samhället omvandlades till ett judiskt industrisamhälle gav varken den växande bourgeoisin eller feodalisterna möjlighet att delta i eller dra nytta av processen. Det var därför inte på något sätt förvånande att de flesta av de palestinska ledare som vittnade inför Peel-kommissionen 1937, och inför de tidigare kommissionerna, hade lovordat den ottomanska imperialismen och berömt hur den hade behandlat dem jämfört med den brittiska imperialismen. De hade varit Höga portens instrument, sultanens bålverk och en integrerad del av systemet för dominans, förtryck och exploatering, medan den brittiska imperialismen hade avskedat dem från posten som huvudagent, eftersom den hade funnit en bättre kvalificerad, mer fast etablerad och mer välorganiserad agent i den sionistiska rörelsen. På detta sätt fastställdes huvudragen i den grundläggande roll som det feodal-klerikala ledarskapet skulle spela – det skulle vara en "kamp" för en bättre position i den koloniala regimen. Men de kunde inte delta i denna "kamp" utan att samla kring sig de klasser som var ivriga att befria sig från koloniseringens ok. Med detta mål för ögonen utarbetade de ett program som var klart progressivt, antog massparoller, som de varken ville eller kunde driva till sina logiska slutsatser, och följde ett kampmönster som var helt okaraktäristiskt.

Naturligtvis hade dessa ledarskap inte absolut handlingsfrihet, som många vill göra gällande; tvärtom var de utsatta för alla de påtryckningar som formade händelseförloppet, för konflikternas ökande intensitet och för alla de influenser som vi redan har diskuterat. Detta förklarar varför det i tid och otid uppstod partiella motsättningar mellan deras intressen och de intressen som de härskande klasserna i de arabländer som omger Palestina hade, även om de försvarade samma klassintressen. Den förklarar också deras omfattande allianser inom Palestinas klasstruktur.

Bakgrund: De intellektuella

År 1930, efter tretton år av brittisk ockupation av Palestina, erkände utbildningsdirektören i sin rapport att: "Sedan ockupationens början har regeringen aldrig åtagit sig att tillhandahålla tillräckliga medel för att bygga en enda skola i landet", och 1935 avlog regeringen 41 % av de palestinska arabernas ansökningar om skolplatser. I de 800 byarna i Palestina fanns det bara femton skolor för flickor och 269 för pojkar och bara femton byflickor kom så långt som till sjunde grundskoleklassen.

Det fanns 517 palestinsk-arabiska byar som varken hade pojk- eller flickskolor och det fanns inte en enda gymnasieskola i byarna. Dessutom "censurerade

gens goda avsikter att skipa rättvisa mot araberna, är det vår åsikt att ert intresse kräver att ni träffar den kungliga kommissionen". I själva verket splittrade denna händelse, som verkar trivial, alliansen i den nationalistiska rörelsens ledning, eftersom krafterna till höger om Hajj Amin al-Hussaini, ledda av partiet för nationellt försvar, omedelbart motsatte sig beslutet att bjkotta Peel-kommissionen och gav många indikationer på sin önskan att acceptera den uppgörelse som Storbritannien skulle föreslå. Ledarna för detta parti, som huvudsakligen representerade effendis i städerna, förlitade sig på det missnöje som de stora köpmännen i städerna kände efter generalstrejken och på att den urbana borgarklassen, som var beroende av nära ekonomiska förbindelser i form av agenturer från brittiska och ibland judiska industriföretag, upplevde sina intressen hotade.

De arabiska regimerna, särskilt den i Transjordanien, stödde starkt denna högerflygel, och Hajj Amin al-Hussaini och vad han representerade hade ingen benägenhet att vända sig till vänsterfronten som han i själva verket hade börjat likvidera. Hans inställning blev därför alltmer vacklande och tveksam, och det stod klart att han hade hamnat i ett läge där han inte kunde ta ett enda steg framåt med revolten och där en reträtt inte heller längre kunde vara till någon nytta för honom. Men när britterna trodde att de nu skulle kunna åstadkomma en politisk likvidering av muftin under den lugna period som följde på strejkens slut upptäckte de att detta inte var fallet och att muftins högerflygel fortfarande var alldeles för svag för att kunna kontrollera situationen. Den brittiske högkommissarien, Arthur Wauchope, fortsatte att slugt inse hur stor roll muftin kunde spela medan han var begränsad till positionen mellan partiet för nationellt försvar på sin högra sida och självständighetspartiet (dess vänsterflygel) och de unga intellektuellas rörelser på sin vänstra sida. Denne högkommissarie insåg Storbritanniens möjlighet att dra fördel av den breda marginalen mellan "inflexibiliteten (envisheten) hos byborna som gjorde motstånd i sex månader på magra löner men inte hängav sig åt plundring" och "svagheten eller avsaknaden av stora ledaregenskaper hos (det arabiska högre) utskottets medlemmar."⁸⁹

Riktigheten i högkommissariens uppfattning om den begränsade roll som muftins högerflygel kunde spela visades när partiet för nationellt försvar misslyckades med att ta en otvetydig ställning mot Peel-kommissionens rapport, som publicerades den 7 juli 1937 och som rekommenderade uppdelning av landet och upprättandet av en judisk stat. Samtidigt stod det klart att högkommissariens rädsla för att påtryckningar från muftins vänsterflygel skulle få honom att överge sin moderata hållning inte var grundlös. Dessa påtryckningar kom emellertid inte från det håll som högkommissarien hade väntat sig, utan från den mellankader som fortfarande var representerad i de

⁸⁹ Kayyali. op. cit, s. 326.

uppskattningsvis tjugotusen, in i Palestina, och den 30 september 1936, när de alla hade anlant, utfärdades ett dekret om undantagstillstånd. Mandatets myndigheter intensifierade sin politik av obeveklig repression, och september och oktober bevittnade strider av största våldsamhet – de sista striderna, i själva verket, som täckte nästan hela Palestina.

Den 11 oktober 1936 publicerade arabiska högre utskottet ett uttalande som uppmanade till ett slut på strejken och därmed revolten: "Eftersom underkastelse under deras majestäters och högheters, de arabiska kungarnas, vilja och att följa deras önskemål är ett av våra arabiska traditionella arv, och eftersom arabiska högre utskottet är fast övertygat om att deras majestäter och högheter endast skulle ge order som är i överensstämmelse med deras söners intressen och i syfte att skydda deras rättigheter; uppmanar det arabiska högre utskottet, i lydnad till deras majestäters och högheters, kungarnas och emirernas, önskningar och utifrån sin tro på den stora fördel som kommer att bli resultatet av deras medling och samarbete, det ädla arabiska folket att avsluta strejken och oroligheterna, i lydnad mot dessa order, vars enda syfte är arabernas intressen."⁸⁵

Exakt en månad senare (den 11 november 1936) meddelade "Generalkommandot för det arabiska upproret i södra Syrien-Palestina" att det "uppmanar till att alla våldshandlingar upphör helt och hållet, och att det inte får förekomma några provokationer som på något sätt kan störa atmosfären i förhandlingarna, som den arabiska nationen hoppas ska lyckas och ge landet dess fulla rättigheter."⁸⁶ Tio dagar senare utfärdade samma kommando ett nytt uttalande där man förklarade att man hade "lämnat fältet, utifrån sitt förtroende för de arabiska kungarnas och emirernas garantier och för att skydda förhandlingarnas säkerhet".⁸⁷ Som Jamil al-Shuqairi säger: "Så, i lydnad mot kungarnas och emirernas order, avblåstes strejken, och revoltens aktiviteter upphörde inom två timmar efter det att upproret publicerats".⁸⁸

Trots att Storbritannien vid denna tid utmanade de palestinska ledarskapen på just den punkt där de hade lurat massorna – frågan om judisk invandring till Palestina – och trots att dessa ledare beslutade att bojkotta den kungliga kommissionen (Peel-kommissionen), tvingade de arabiska kungarna och emirerna dessa ledare att lyda dem för andra gången på mindre än tre månader. Kung Abdul Aziz Al Sa'ud och kung Ghazi skrev brev till Hajj Amin al-Hussaini och sade: "Med tanke på vårt förtroende för den brittiska regerin-

regeringen böcker och motsatte sig alla kulturella förbindelser med arabvärlden, och gjorde ingenting för att höja böndernas utbildningsnivå ..."53

År 1931 hade således bland de palestinska muslimerna 251 promille av männen och 33 promille av kvinnorna gått i skolan, och bland de palestinska kristna 715 promille av männen och 441 promille av kvinnorna (för judarna var siffrorna 943 promille av männen och 787 promille av kvinnorna).⁵⁴

Dessa siffror ger en uppfattning om utbildningssituationen på landsbygden, men inte om den i Palestina som helhet, som hade spelat en banbrytande roll inom utbildning sedan början av det arabiska uppsvinget på tidigt 1900-tal. Faktum är att ett stort antal tryckerier hade etablerats i Palestina innan den brittiska ockupationen, ett femtiotal arabiska tidningar gavs ut mellan 1904 och 1922, medan ytterligare minst tio med stor spridning kom ut före revolten 1936.

Ett antal faktorer, som det inte är möjligt att behandla i detalj här, hade gjort Palestina till ett viktigt centrum för arabisk kultur, och de ihärdiga ansträngningarna från intellektuella som flyttade in i och ut ur Palestina var en grundläggande faktor för att etablera Palestinas kulturella roll och för etableringen av litterära föreningar och klubbar som började dyka upp i början av tjugotalet.

Denna kulturella utveckling, som ständigt fick näring av en ström av arabiska akademiker från Beirut och Kairo, åtföljdes av en omfattande verksamhet inom översättning från franska och engelska. De utländska missionerna, som främst lockades till Palestina av historiska och religiösa skäl, spelade en framträdande roll för att sprida en atmosfär av utbildning i städerna. Det är emellertid inte det allmänna kulturella klimatet i Palestina under denna period som är av intresse för oss, utan snarare den förvärrade ekonomiska och politiska krisens inflytande på den litterära rörelsen. Utvecklingen av en viss "folklig kultur" var mycket betydelsefull. Den representerade en viss medvetenhet som fanns på landsbygden trots den utbredda analfabetismen, en medvetenhet som sporrades av den snabbt utvecklande ekonomiska och politiska verkligheten. Särskilt den folkliga poesin speglade en växande oro hos massorna på landsbygden över händelseutvecklingen. Denna spontana medvetenhet ledde till en anda av mobilisering i byarna.

Majoriteten av de intellektuella i städerna hade å sin sida en feodal eller kommersiell småborgerlig klasstillhörighet. Även om de i grunden förespråkade en typ av borgerlig revolution, var de objektiva förhållandena inte

⁸⁵ Documents. s. 454.

⁸⁶ Ibid. s. 457.

⁸⁷ Ibid. s. 458.

⁸⁸ Collection. s. 8.

⁵³ Collection. s. 52.

⁵⁴ Himadeh. op. cit, s. 45.

på något sätt gynnsamma för utvecklingen av den klass som logiskt sett skulle leda en sådan kamp. Som politiska aktivister förblev de således under det traditionella ledarskapets kontroll. Deras arbete återspeglade ändå en grad av medvetenhet som i allmänhet inte delades av deras motsvarigheter i andra arabländer.

Kampen mellan revolutionens förespråkare och reaktionärer på landsbygden och mellan revolutionära militanter och defaitistiska element i städerna utvecklades till förmån för revolutionen. Vi känner inte till en enda palestinsk författare eller intellektuell från den perioden som inte deltog i uppmaningen till motstånd mot den koloniala fienden. Det råder ingen tvekan om att de intellektuella, även om de i allmänhet inte mobiliserades av ett revolutionärt parti, spelade en viktig roll i den nationella kampen.

De palestinska intellektuellas ställning var unik. När de hade avslutat sina studier och återvänt till sina städer blev de medvetna om att den klass de tillhörde var oförmögen att leda den nationella kampen. Men samtidigt led de av sin egen oförmåga att delta i och dra nytta av den industriella utvecklingsprocessen, som i allt väsentligt kontrollerades av ett främmande och fientligt samhälle. På landsbygden i Palestina levde å andra sidan bönderna, som i århundraden hade utsatts för klassförtryck och nationellt förtryck, i ett mycket ålderdomligt samhälle där lokala feodala och religiösa ledare utövade absolut auktoritet. Den folkliga poesin speglade ofta böndernas underdånighet⁵⁵, som de palestinska intellektuella, och i synnerhet poeterna, inte lätt kunde bekämpa. Vissa intellektuella försökte övervinna den undergivna stämningen hos massorna på landsbygden och spelade en framträdande roll i att sprida progressiv medvetenhet.

Wadi al-Bustani, en poet av libanesiskt ursprung som tog examen vid American University of Beirut och bosatte sig i Palestina, spelade en viktig roll som progressiv intellektuell. Han var den förste att varna för Balfourdeklarationen och dess utmaningar, samma månad som den utfärdades. Under hans tid (då Palestina stod på randen till väpnat uppror) uppstod en mäktig förtrupp av revolutionära poeter vars verk blev en del av massornas kulturarv.⁵⁶ Den 29 januari 1920 skickade den brittiska mandatregeringen ett brev till redaktören

⁵⁵ Exempel på sådana ordspråk: Den som äter av sultanens bröd, drabbas av hans svärd; Låt inget gräs växa efter mitt; Dagens ägg är bättre än morgondagens höna (En fågel i handen är värd två i skogen); När vi började sälja kistor började folk dö; Den svåraste av smärtor är den nuvarande; Han springer efter brödlimpan och brödlimpan springer före honom; Livet går bra för de välbeställda. (Dr. Ali Ahmed Issa. "Arab Society". citerad i Yusra Armita. Folkloric Arts in Palestine. Beirut, Palestine Research Center, P.L.O. s. 187.)

⁵⁶ Enligt Tawfiq Zayyad, motståndspoet i det ockuperade Palestina (Nasaret): "Vår revolutionära poesi (Mahmud Darwish, Samih al-Qasim och jag själv) är en förlängning av Ibrahim Tuqans, Abd al-Rahim Mahmuds, Mutlaq Abd al-Khaliqs och andras revolutionära poesi... eftersom vår kamp är en förlängning av deras." (On Popular Poetry. Dar al-Thawra. s. 15)

deras medling misslyckades, trots ledarskapets beredvillighet att acceptera deras goda erbjudanden. Men massornas rörelse var ännu inte redo att domesticeras 1936, även om dessa kontakter hade en negativ effekt på revolten och gav en känsla av att den konflikt som då pågick var möjlig att lösa. Och i själva verket skulle detta initiativ, som började med ett misslyckande, bli helt framgångsrikt i oktober samma år, bara cirka sju veckor senare.

Inte för att dessa kontakter var den enda form som dialektiken i relationerna mellan Palestina och de angränsande arabländerna antog. Denna dialektik var mer komplicerad och återspeglade konflikternas komplexitet. Vi har redan sett vad al-Qassam representerade på detta område; och i själva verket fortsatte det qassamistiska fenomenet i denna mening att existera. Ett stort antal arabiska frihetskämpar strömmade in i Palestina; bland dem fanns Sa'id al-As, som dödades i oktober 1936, shejk Muhammad al-Ashmar och många andra. I denna tillströmning ingick också ett antal äventyrliga nationalistiska officerare, av vilka den mest framträdande var Fauzi al-Qawuqji, som kort efter att ha anlänt till Palestina i spetsen för en liten grupp i augusti 1936 utropade sig till revoltens överbefälhavare. Även om dessa kämpar förbättrade och utvidgade rebellernas taktik, fortsatte den största delen av bördan av landsbygdens revolutionära våld och städernas kommandoaktioner att bäras av de egendomslösa bönderna. I själva verket var det de "officerare" som uppstod ur böndernas egna led som fortsatte att spela huvudrollen, men de flesta av dem var underställda al-Muftis ledarskap. De representerade också legendarisk heroism för revolutionens massor.

De brittiska tjänstemännen i Palestina inte helt höll med om Londons politik med hämningslös stöd till den sionistiska rörelsen och tyckte de att det fanns utrymme för ett arabiskt klassledarskap vars intressen inte var kopplade till revolten och kunde samarbeta med kolonialismen. Trots detta bestämde sig Storbritannien slutligen för, som det verkar, den 19 juni 1936, "vikten av den organiska länken mellan säkerheten för brittiska intressen och sionismens framgång i Palestina".⁸⁴ Storbritannien beslutade att stärka sina styrkor i Palestina och att öka de repressiva åtgärderna.

Skrämda av detta beslut vacklade ledarskapet för den palestinska nationaliströrelsen och tappade modet. Hajj Amin al-Hussaini, Raghib Nashashibi och Auni Abd al-Hadi skyndade sig att träffa den brittiske högkommissarien, och det framgår tydligt av rapporter som han skickade till sin regering vid den tidpunkten att de bekräftade att de var beredda att avsluta revolten om de arabiska kungarna bad dem att göra det. De vågade dock inte erkänna för massorna att de var upphovsmännen till denna snåriga plan, och förnekade det upprepade gånger. Efter detta strömmade ett stort antal brittiska trupper,

⁸⁴ Kayyali. op. cit, s. 319.

Redan från början hade situationen varit den att ledarskapet för den palestinska nationaliströrelsen betraktade massornas revolt som enbart avsedd att utöva påtryckningar på den brittiska kolonialismen i syfte att förbättra massornas villkor som klass. Britterna var djupt medvetna om detta faktum och agerade i enlighet med det. De gjorde sig emellertid inte besväret att ge denna klass de eftergifter den önskade; London framhärade i att uppfylla sina åtaganden när det gällde att överlämna det koloniala arvet i Palestina till den sionistiska rörelsen, och det var dessutom under revoltens år – 1936-1939 – som den brittiska kolonialismen lade hela sin tyngd på att utföra uppgiften att stödja den sionistiska närvaron och sätta den på fötter, som vi ska se senare.

Britterna lyckades uppnå detta på två sätt: genom att slå ner på de fattiga bonderevolutionärerna med exempellöst våld och genom att utnyttja sitt omfattande inflytande över de arabiska regimerna, vilka spelade en viktig roll i revoltens likvidering.

För det första: De brittiska undantagsbestämmelserna spelade en effektiv roll. AI-Sifri citerar en grupp domar som avkunnades vid den tiden för att visa hur orättvisa dessa bestämmelser var:

Sex års fängelse för innehav av en revolver, 12 år för innehav av en bomb, fem år med straffarbete för innehav av 12 kulor, åtta månader för att ha misslett en avdelning soldater, nio år för innehav av sprängämnen, fem år för att ha försökt köpa ammunition av soldater, två veckors fängelse för innehav av en käpp ... etc.⁸¹

Enligt en brittisk uppskattning som lämnades till Nationernas Förbund var antalet palestinska araber som dödades i 1936 års revolt omkring tusen, utöver sårade, saknade och internerade. Britterna använde sig av hussprängningar i stor skala. Förutom att spränga och förstöra en del av staden Jaffa (18 juni 1936) där antalet sprängda hus uppskattades till 220 och antalet hemlösa till 6 000 personer demolerades hundra hyddor i Jabalia, 300 i Abu Kabir, 350 i Sheikh Murad och 75 i Arab al-Daudi. Det är uppenbart att invånarna i de kvarter som förstördes i Jaffa och i de hyddor som förstördes i utkanterna var fattiga bönder som hade lämnat landet för staden. I byarna, enligt al-Sifris uppskattning, sprängdes 143 hus av skäl som hade direkt samband med revolten.⁸² Dessa hus tillhörde fattiga bönder, några medelstora bönder och ett mycket litet antal feodala familjer.

För det andra: Emir Abdullah av Transjordanien⁸³ och Nuri al-Sa'id av Irak började vidta åtgärder för att medla med det arabiska högre utskottet. Men

⁸¹ Sifri. op. cit, s. 60.

⁸² Ibid. s. 93.

⁸³ Transjordanien är Jordanflodens östra bank, medan Västbanken är en del av Palestina (red.).

för kulturtidskriften Karmel, som då gavs ut i Haifa, och begärde att få publicera en dikt av den berömda irakiske poeten Ma'ruf Al-Rasafi som var tillägnad den brittiske högkommissarien och som hyllade och lovordade honom och en judisk predikare vid namn Jehuda. Redaktören gick med på att publicera den tillsammans med ett svar på den. Al-Bustani skrev svaret i form av en dikt med följande innehåll:

Jehudas predikan? Eller ett slag av trolldom? Rasafis ord? Eller poesins lögn
Din poesi är de vackraste ord, du är väl förtrogen med det poetiska havets pärlor
Men detta hav är politikens hav, rättvisans stigande tidvatten kräver dess ebb
Ja! Den som har korsat Jordanfloden är vår kusin, men den som kommer från andra sidan havet är oroar oss.

Denna dikt, som blev mycket berömd vid den här tiden, var i själva verket ett unikt politiskt dokument; den fick inte bara Al-Rasafi att framstå som en idiot, utan hävdade också, redan vid denna tidiga tidpunkt, politiska fakta av stor betydelse. Det nämnde inte bara den judiska invandringen och den fara den utgjorde, utan också Storbritanniens roll i splittringen av de palestinska araberna, Balfourdeklarationen och dess konsekvenser osv.

En kort tid dessförinnan, den 28 mars 1920, hade Al-Bustani själv lett en demonstration, där man sjöng en sång som han själv hade komponerat. Han kallades till ett förhör och följande framgår av protokollet från det förhör som genomfördes av den allmänna åklagaren:

Allmän åklagare: Det har gjorts uttalanden om att du bars axelhögt och att du sa till de människor som följde efter dig: "Åh kristna, åh muslimer".
Den anklagade: Ja, det stämmer.
Allmänna åklagaren: Och du sa också: "Till vem har du lämnat landet?"
Den anklagade: Ja, det har jag.
Allmänna åklagaren: Sedan sa ni: "Döda judarna och de icke-troende."
Den anklagade: Nej, det bryter mot versmåttet och rimmet. Det kan jag inte ha sagt. Det jag sa både rimmade och höll versmåttet. Det kallas poesi.⁵⁷

Under följande perioder spelade poesin en allt viktigare roll i att vid alla möjliga tillfällen uttrycka de hjälplösa massornas känslor. När Balfour kom från London för att närvara vid invigningen av Hebreiska universitetet 1927, närvarade även Ahmad Lutfi al-Said, som delegat för den egyptiska regeringen, och poeten Iskandar al-Khuri skrev följande rader riktade till Balfour:

Springandes kom du från London för att spä på elden i denna strid
Oh Herre jag kan inte klandra dig för du är inte källan till vårt elände.
För Egypten är att klandra eftersom som endast sträcker ut tomma händer till oss.⁵⁸

⁵⁷ Dr. Abdul Rahman Yaghi. Modern Palestinian Literature. Beirut. s. 232.

⁵⁸ Ibid., s. 237.

Ibrahim Tuqan, Abu Salma (Abd al-Karim al-Karmi) och Abd al-Rahim Mahmud var sedan början av trettioalet höjdpunkten i den våg av nationalistiska poeter som satte hela Palestina i brand med revolutionär medvetenhet och agitation. Andra anmärkningsvärda intellektuella och poeter i denna tradition innefattar: As'af al-Nashashibi, Khalil al-Sakakini, Ibrahim al-Dabbagh, Muhammed Hasan Ala al-Din, Burhan al-Abbushi, Muhammed Khurshid, Qayasar al-Khuri, prästen George Bitar, Bulos Shihada, Mutlaq Abd al-Khaliq och andra.

Tuqans, al-Karmis och Mahmuds verk visar en extraordinär förmåga att uppskatta vad som pågick, vilket bara kan förklaras som en djup förståelse för vad som kokade bland massorna. Det som i deras dikter förefaller vara oförklarliga profetior och en förmåga att förutsäga är i själva verket bara deras förmåga att uttrycka detta dialektiska förhållande som förenade deras konstnärliga arbete med samhällets pågående rörelse.

Det faktum att vi har koncentrerat oss på den roll som poesin och den folkliga poesin spelade betyder inte att andra uttryck för kulturell aktivitet i Palestina inte spelade någon roll, eller att deras roll var obetydlig. Litterära tidningar och artiklar, berättelser och översättningsrörelsen spelade alla en viktig banbrytande roll. I en ledare som publicerades av Yusuf al-Isa i Al-Nafa'is 1920 kan vi till exempel läsa följande "Palestina är arabiskt – dess muslimer är arabiska – dess kristna är arabiska – och dess judiska medborgare är också arabiska. Palestina kommer aldrig att bli lugnt om det skiljs från Syrien och görs till ett nationellt hem för sionismen ..." Uttryck av detta slag i början av tjugotalet formade trettioalets revolutionära kulturvåg, vilken skulle komma att spela en viktig roll i att höja medvetenheten och utlösa revolten – författare som Arif al-Arif, Khalil al-Sakakini (hånfull författare med eldig prosa, och son till en snickarmästare), As'af al-Nashashibi (medlem av den övre bourgeoisien som påverkades av al-Sakakini och tog över många av hans åsikter), Arif al-Azzuni, Mahmud Saif al-Din al-Irani och Najati Sidqi (en av de tidiga vänsterförfattarna som 1936 hyllade Ibn Khalduns materialism och fördömde idealismen). Sidqi var förmodligen den arabiska nationaliströrelsens förste historieskrivare från början av dess renässansen och som använde en materialistisk analys av händelsernas utveckling. Han publicerade sin forskning i Al-Tali'a 1937 och 1938. Abdullah Mukhlis (som i mitten av trettioalet började förespråka uppfattningen att kolonialismen är ett klassfenomen och hävdade att den konstnärliga produktionen måste vara militant), Raja al-Hurani, Abdullah al-Bandak, Khalil al-Badiri, Muhammad Izzat Darwaza och Issa al-Sifri (vars lovtal över al-Qassams död hade en djupt revolutionär betydelse). Detta sprudlande i den palestinska kulturatmosfären, som nådde sin höjdpunkt på trettioalet, tog sig uttryck i en mängd olika for-

konstruktiva element, och därmed satte de sionistiska styrkorna på plats som kolonialismens instrument inför den väpnade sammandrabbningen. Detta var läget på båda sidor av fältet inför revolten!

På landsbygden antog revolten formen av civil olydnad och väpnat uppror. Hundratals väpnade män strömmade till för att ansluta sig till de band som hade börjat sprida sig i bergen. Vägran att betala skatter beslutades vid den konferens som hölls i högskolan Raudat al-Ma'aref al-Wataniya i Jerusalem den 7 maj 1936 och där deltog cirka 150 delegater som representerade araberna i Palestina. En genomgång av namnen på delegaterna som Issa al-Sifri⁷⁹ har gjort visar att det var vid denna konferens som massrörelsens ledning anslöt sig till en obetydlig allians med de feodala-religiösa ledarskapen, städernas kommersiella borgarklass och ett begränsat antal intellektuella. Den resolution som antogs av denna konferens var kortfattad, men den var en tydlig illustration av hur långt ett ledarskap av detta slag kunde nå.

Konferensen beslutade enhälligt att tillkännage att inga skatter kommer att betalas från och med den 15 maj 1936 om den brittiska regeringen inte gör en radikal förändring av sin politik genom att stoppa den judiska invandringen.

Det brittiska svaret på civil olydnad och väpnat uppror var att slå till mot två nyckelpunkter: den första var den organisatoriska kadern som för det mesta var mer revolutionär än ledarskapet, och den andra var de fattiga massorna som hade deltagit i upproret och som i själva verket inte hade något annat än sina egna vapen att skydda sig med.

Detta förklarar i hög grad varför de enda två personer som var jämförelsevis skickliga på att organisera – Auni Abed el-Hadi och Mohammad Azat Darwazeh – greps, medan resten varken greps eller utsattes för trakasserier i en sådan utsträckning att de blev helt handlingsförlamade. Detta framgår av det faktum att 61 araber som var ansvariga för att organisera strejken (den mellersta kadern) greps den 23 maj. Dessa gripanden hindrade dock inte Storbritannien från att ge fyra av revoltens ledare, Jamal al-Hussaini, Shibli al-Jamal, Abd al-Latif Salah och Dr Izzat Tannus, tillstånd att resa till London och träffa ministern för kolonierna, vilket skedde den 12 juni. Det fanns inget ovanligt med denna händelse, som ständigt skulle upprepas under de följande månaderna och åren. Den brittiske högkommissarien hade med stor tillfredsställelse konstaterat att "fredagspredikningarna var mycket mer måttfulla än jag hade väntat mig, vid en tidpunkt då känslorna är så starka. Detta berodde främst på muftin".⁸⁰

⁷⁹ Sifri. op. cit, ss. 39-40.

⁸⁰ Kayyali. op. cit, s. 311.

6. Palestinska ungdomspartiet, som leddes av Ya'qub al-Ghusain.

Denna mångfald var rent ytlig; den var inte ett klart och tydligt uttryck för klasskonfigurationen i landet. Den överväldigande majoriteten av massorna var inte representerade (enligt Nevill Barbour var 90 % av revolutionärerna bönder som betraktade sig själva som frivilliga).

En blick på klasstrukturen i Palestina 1931 visar att 59 % av de palestinska araberna var bönder (19,1 % av judarna), 12,9 % av araberna arbetade inom byggnadsindustrin och gruvdriften (30,6 % av judarna). 6 % av de palestinska araberna arbetade inom kommunikationsväsendet, 8,4 % inom handeln, 1,3 % inom administrationen etc.⁷⁸ Detta innebär att den överväldigande majoriteten av befolkningen inte var representerad i dessa partier som, även om de representerade de feodala och religiösa ledarna, städernas kompradorer och vissa delar av de intellektuella, alltid var underställda muftins och hans klass ledarskap, som representerade de feodala och klerikala ledarna och var mer nationalistiska än det ledarskap som representerade städernas borgarklass. Den senare representerades av effendis vid en tidpunkt då de började investera sina pengar i industrin (denna trend blev mer uttalad efter nederlaget för revolten 1936-1939).

Småbourgeoisin i allmänhet (småhandlare, butiksinnehavare, lärare, statstjänstemän och hantverkare) hade inget ledarskap. Som klass hade de inte haft något inflytande och ingen betydelse under den turkiska regimen, som var beroende av effendiklassen, som turkarna gav rätten till lokalt styre, på grund av att den hade vuxit fram tillsammans med den feodala aristokratin.

Arbetarrörelsen var nyetablerad och svag och utsattes därför för förtryck från myndigheterna, förkrossande konkurrens från det judiska proletariatet och borgarklassen och förföljelse från ledarna för den arabiska nationaliströrelsen.

Innan det arabiska högre utskottet bildades med Hajj Amin al-Hussaini i spetsen den 25 april 1936 hade Jamal al-Hussaini, ledaren för arabpartiet, varit missnöjd med folkets växande uppfattning att engelsmännen var den verkliga fienden och att partiet för nationellt försvar, som först och främst representerade den växande kompradorklassen i städerna, inte var riktigt lämpad för en öppen sammandrabbning med engelsmännen.

Bara två dagar tidigare, den 23 april 1936, hade Weizmann, ledaren för den sionistiska rörelsen, hållit ett tal i Tel Aviv där han beskrev den arabisk-sionistiska kampen, som började bryta ut, som en kamp mellan destruktiva och

⁷⁸ Joseph Burton Hobman. *Palestine's Economic Future*. Percy Lund Humphries. London, 1946. s. 61.

mer, men av många skäl som har med den arabiska litteraturens historia att göra utövades det största inflytandet alltid av poesin och den folkliga poesin.

Detta i sig förklarar den roll som poesin tog på sig under denna period, vilken nästan var direkt politisk predikan. Ibrahim Tuqan kommenterar till exempel inrättandet 1932 av den "nationella fonden" för att rädda mark i Palestina från att säljas till sionisterna (detta var den fond som inrättades av det feodalklerikala ledarskapet under förevändning att förhindra att fattiga bönders mark föll i sionisternas händer) och säger: "Åtta av de ansvariga för fondprojektet var sionisternas markmäklare."

Redan 1929 avslöjade Ibrahim Tuqan den roll som de stora godsägarna spelade i samband med markproblemet:

De har sålt landet till dess fiender på grund av sin penninghunger, men det är sina hem de har sålt. De kunde ha blivit förlättna om de hade tvingats till det på grund av hunger, men Gud vet att de aldrig har känt hunger eller törst.

Om bara en av våra ledare skulle fasta som Gandhi
Kanske hans fasta skulle göra något gott.
Han behöver inte fasta från mat – i Palestina skulle en ledare dö utan mat.
Låt honom fasta från att sälja mark och behålla en tomt där han kan begrava sina ben.⁵⁹

Samma år hade Tuqan skrivit sitt epos om de dödsdomar som mandatregeringen hade utfärdat mot de tre martyrerna Fuad Hijazi från Safad och Muhammad Jumjum och Ata al-Zir från Acre. Denna dikt blev mycket berömd och kom att betraktas som en del av det revolutionära arvet, liksom Abd al-Rahim Mahmuds dikt skriven den 14 augusti 1935, i vilken han vände sig till emiren Sa'ud som besökte Palestina:

Har du kommit för att besöka Aqsa-moskén
Eller för att ta farväl av den innan den är förlorad?

Denne poet skulle komma att offra sitt liv i slaget vid Al-Shajara i Palestina 1948, men dessförinnan skulle han spela en framträdande roll tillsammans med Abu Salma och Tuqan. Han lade grunden till den palestinska motståndspoesin som senare, under den israeliska ockupationen, skulle bli ett av de mest iögonfallande uttrycken för de palestinska massornas uthållighet.

Poesi och folkdiktning följde massrörelsen från början av trettioalet och gav uttryck för den utveckling som föregick revoltens utbrott. Abu Salmas dikt där han skildrar 1936 års revolt beskriver modigt den bittra besvikelse som orsakades av det sätt på vilket de arabiska regimerna övergav den:

⁵⁹ Ibid., s. 283.

Ni som värnar hemlandet
Gör uppror mot det öppna förtrycket
Befria landet från dess kungar
Befria landet från dess marionetter

Vi måste också nämna den folklige poeten "Awad" som kvällen före sin avrättning 1937 skrev en fantastisk dikt på väggarna i sin cell i Acre som slutar med raderna:

Jag trodde att vi hade kungar
Som kunde leda män bakom sig
Skam över alla kungar
Om det finns kungar som dessa skurkar
Vid Gud, deras kronor
Är inte värdiga våra skosulor
Vi är de som kommer att försvara
hemlandet och läka dess sår.⁶⁰

Ilskan mot alla tre parter i den fientliga treenigheten – den sionistiska invasionen, det brittiska mandatet och den arabiska reaktionen, både den lokala och i övrigt, växte ständigt i takt med att situationen blev mer kritisk.

Vid den här tiden utvecklade landsbygden, med konflikternas upptrappning och utbrotten av väpnade uppror, sin nya medvetenhet genom sina "kulturella" elements kontakter med städerna och mångfalden av faktorer som framkallade en sådan medvetenhet:

Gott folk, vad är det här för plåga?
En sionist med en västerlänning?

Och:

Geväret dök upp, men inte lejonet
Åh, gevärsmynning, våt av dagg

Eller:

I händerna på försäljaren såg jag geväret
Mitt hjärta kommer inte vila förrän jag köper det
Geväret rostade av att det låg i träda
Rostandes längtar det efter sin kämpe.⁶¹

⁶⁰ Tawfiq Zayyad beskrev denna dikt med följande ord: "Jag har inte sett något poetiskt verk som motsvarar styrkan, uppoffringen och modet i denna stora dikt." (ur Literature and Popular Literature, Dar al-ʿAwda. s. 30.)

⁶¹ Our Popular Songs. by Nimr Sirhan. Jordan, Ministry of Culture and Information. ss. 299-300.

Även när generalstrejken utlystes den 19 april 1936 släpade ledarskapet för den nationalistiska rörelsen efter. De hann dock snart hoppa på tåget innan det lämnade dem bakom sig, och lyckades, av de skäl som redan nämnts i vår analys av den sociopolitiska situationen i Palestina, dominera den nationalistiska rörelsen.

Ur organisatorisk synvinkel representerades den palestinska nationaliströrelsen av ett antal partier, av vilka de flesta var kvarlevor av de anti-ottomanska rörelser som hade uppstått i början av seklet. Detta innebar dels att de inte hade fört någon självständighetskamp (som till exempel i Egypten), dels att de inte var mer än allmänna ramar utan bestämda principer, styrda av grupper av notabiliteter och beroende av lojaliteter som hade sin grund i och härrörde från det inflytande de åtnjöt som religiösa eller feodala ledare eller framstående samhällsmedlemmar; de var inte partier med organiserade baser.

Bortsett från al-Qassam själv (och kommunisterna, naturligtvis) hade ingen av ledarna för den palestinska nationaliströrelsen vid denna tid någon organisationsförmåga; inte ens Hajj Amin al-Hussaini, som hade ovanliga administrativa förmågor, hade någon uppfattning om hur organisation skulle tillämpas i kampen. Det organisatoriska ansvaret grundades oftast på individuella talanger i underkommittéerna och bland mellanskikten. Men de var oftast oförmögna att omvandla sina förmågor till politik. Inför revoltens situationen för företrädarna för den nationalistiska rörelsen i Palestina som följer: efter upplösningen av det arabiska verkställande utskottet i augusti 1934 uppstod sex grupper:

1. Palestinska arabpartiet, i maj 1935, under ledning av Jamal al-Hussaini; det förkroppsligade mer eller mindre muftins politik och representerade feodalisterna och stora köpmän i städerna.
2. Partiet för nationellt försvar, som leddes av Raghīb al-Nashashibi; grundat i december 1934 representerade det den nya urbana bourgeoisien och de högre tjänstemännen.
3. Självständighetspartiet, som hade grundats 1932, med Auni Abd al-Hadl i spetsen. Det omfattade de intellektuella, mellanbourgeoisin och vissa sektorer av småbourgeoisin; detta bidrog till att dess vänsterflygel spelade en särskild roll.
4. Reformpartiet, som grundades av Dr Husain al-Khalidi i augusti 1935, representerade ett antal intellektuella.
5. Nationella blocket, som leddes av Abd al-Latif Salah.

inblandad i terroristaktiviteter. ... Shejk al-Qassams begravning i Haifa besöktes av mycket stora folkmassor, och trots att inflytelserika muslimer försökte hålla ordning förekom demonstrationer och stenkastning. Al-Qassams död väckte en våg av starka känslor i politiska och andra kretsar i landet och de arabiska tidningarna var eniga om att kalla honom martyr i de artiklar de skrev om honom.⁷⁶

Även britterna var medvetna om den utmaning som mordet på al-Qassam innebar och även de försökte vrida klockan tillbaka, vilket framgår av den uppfattning som högkommissarien gav uttryck för i ett brev till ministern för kolonierna. I detta brev sade han att om de arabiska ledarnas krav inte uppfylldes, "skulle de förlora allt sitt inflytande och alla möjligheter till pacifiering med de måttfulla medel han föreslog skulle försvinna".⁷⁷

Men det var omöjligt att vrida klockan tillbaka, för den qassamistiska rörelsen var i själva verket ett uttryck för det naturliga mönster som kunde hantera konfliktens upptrappning och lösa den. Det dröjde inte länge förrän detta avspeglades i ett antal kommittéer och grupperingar, så att det traditionella ledarskapet tvingades välja mellan att konfrontera denna eskalerande kampvilja bland massorna eller att kväva deras vilja och lägga dem under sin kontroll.

Även om britterna agerade snabbt och föreslog en lagstiftande församling och diskuterade att stoppa markförsäljningen, var det för sent: Den sionistiska rörelsen, vars vilja började utkristalliseras mycket starkt vid denna tid, spelade sin roll i att minska det brittiska erbjudandets effektivitet. Ledningen för den palestinska nationaliströrelsen hade ännu inte bestämt sig för sin inställning, utan var utomordentligt vacklande, och fram till den 2 april 1936 var företrädarna för de palestinska partierna beredda att bilda en delegation som skulle åka till London för att framföra sina synpunkter till den brittiska regeringen. Men saker och ting exploderade innan ledarna för den nationalistiska rörelsen hade tänkt sig, och när de första lågorna tändes i Jaffa i februari 1936 trodde ledarna för den palestinska nationaliströrelsen att de fortfarande kunde få partiella eftergifter från Storbritannien genom förhandlingar.

Men de blev överraskade av de följande händelserna. Alla som var nära förknippade med händelserna i april 1936 medger att utbrottet av våld och civil olydnad var spontant och att, med undantag för de handlingar som anstiftades av de överlevande qassamisterna, allt som hände var ett spontant uttryck för den kritiska nivå som konflikten hade nått.

⁷⁶ Report by His Majesty's Government in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Council of the League of Nations on the Administration of Palestine and Trans-Jordan for the Year 1935. s. 6.

⁷⁷ Kayyali. op. cit, s. 296.

Det sträckte sig även till bröllopssånger:

Brudgummen är en av oss, ve den vi kämpar mot,
Vi hugger av hans mustasch med ett svärd.
Skaka lansen med det vackra skaftet,
Var kommer ni ifrån, ni modiga män?
Vi är män från Palestina!
Välkomna, med stolthet och ära!
Åh, brudgummens far, oroa dig inte, vi dricker blod.
I Bal'a och Wadi al-Tuffah har vapen har drabbat samman.
Åh ni vackra, sjung och ululera.
På dagen för slaget vid Beit Amrin hör ni Martin-Henrys
Se oss från er balkong.⁶²

Den uppviglande uppmaningen till revolt gick faktiskt så långt att folkpoesin, efter alla nedärvda ordspråk som manade till undergivenhet och utgjorde ett led i traditionernas ofelbara auktoritet, plötsligt blev kapabel att säga:

Arab, son till en svag och fattig kvinna
Sälj din mor och köp en pistol
En pistol kommer vara bättre än din mor
När revolten lindrar dina bekymmer.⁶³

Allteftersom konflikten blev alltmer skarp skulle "pistolen" bli det instrument som förstörde de undergivenhetens uppmaningars urgamla murar och kunde plötsligt tränga in i sakens kärna, och revolten blev löftet om framtiden – bättre än de varmaste sakerna i det förflutna, modern och familjen. Men över all denna uppsluppenhet satt den patriarkala feodalismen förstelnad med sitt impotenta ledarskap, sin auktoritet och sitt beroende av det förflutna.

Mitt i dessa komplicerade och heta konflikter, som både utvidgades och fördjupades, och som främst påverkade de arabiska bönderna och arbetarna, även om de också utövade ett hårt tryck på små- och mellanbourgeoisien och mellanbönderna i landet, blev situationen alltmer kritisk och tog sig då och då uttryck i väpnade utbrott (1929-1933). Å andra sidan kände de palestinska feodal-klerikala ledarna att även deras egna intressen hotades av den växande ekonomiska kraften – den judiska kapitalismen som var allierad med det brittiska mandatet. Men deras intressen hotades också från motsatt håll – av de fattiga arabiska massorna som inte längre visste vart de skulle vända sig. För den arabiska urbana bourgeoisin var svag och oförmögen att leda i detta skede av ekonomisk omvandling som ägde rum med oöverträffad hastighet och en liten del av denna bourgeoisin blev parasitisk och hamnade i utkanten av den judiska industriella utvecklingen. Dessutom genomgick både deras

⁶² Ibid., s. 157.

⁶³ Ibid., s. 301.

subjektiva och objektiva förhållanden förändringar som stod i motsättning till den allmänna riktning som det arabiska samhället följde.

De unga intellektuella, söner till de rika familjerna på landsbygden, spelade en framträdande roll i att uppvigla folk till revolt. De hade återvänt från sina universitet till ett samhälle där de förkastade de gamla relationernas formel, som hade blivit föråldrad, och där de förkastades av de nya formler som hade börjat ta form inom ramen för den sionistisk-kolonialistiska alliansen. På så sätt blandades klasskampen utomordentligt genomgående med det nationella intresset och religiösa känslor, och denna blandning bröt ut inom ramen för den objektiva och subjektiva kris som det arabiska samhället i Palestina genomgick. På grund av ovanstående förblev det palestinska arabiska samhället en fångelse hos de feodal-klerikala ledarskapen. Med tanke på det sociala och ekonomiska förtryck som var de fattiga palestinska arabernas lott i städerna och byarna, var det oundvikligt att den nationalistiska rörelsen skulle anta avancerade kampformer, anta klassparoller och följa ett handlingsbana som baserades på klassbegrepp. På samma sätt var det, inför den fasta och dagligen uttalade alliansen mellan det invaderande samhälle som byggts upp av de judiska bosättarna i Palestina och den brittiska kolonialismen, omöjligt att glömma den kampens i första hand nationalistiska karaktär. Och med tanke på den fruktansvärda religiösa glöd som låg till grund för den sionistiska invasionen av Palestina och som var oskiljaktig från alla dess manifestationer, var det omöjligt att den underutvecklade palestinska landsbygden inte skulle praktisera religiös fundamentalism som ett uttryck för fiendtlighet mot den sionistiska koloniala invasionen.

I en kommentar till Svarta Pantrarna-rörelsens framväxt i "Israel" skriver den hebreiska vänstertidskriften Matzpen (nr 5, april 1971):

Klasskonflikter i Israel tenderar ibland att ta formen av konfessionella konflikter. Klasskonflikter, även när de översätts till konfessionalismens språk, har från början legat i sionismens kärna.

Naturligtvis gäller detta uttalande i ännu högre grad den roll som religionen spelade mot den sionistiska invasionen varandes form av både nationell förföljelse och klassförföljelse. Till exempel:

Ett av sionismens resultat var att firandet av profetens födelsedag förvandlades till nationalistiska möten under ledning av muftin i Haifa och poeten Wadi' al-Bustani och besöktes av alla kristna ledare och notabiliteter, inte en enda jude var inbjuden. På detta sätt blev helgonens dagar, både muslimska och kristna, folkliga festivaler med en nationalistisk anstrykning i städerna i Palestina.

De feodal-klerikala ledarskapen fortsatte att sätta sig i spetsen för massornas rörelse. För detta drog de fördel av den arabiska stadsbourgeoisens

hela landet. Hussaini vägrade dock med motiveringen att förhållandena ännu inte var mogna.⁷³ När al-Qassam dödades besöktes hans begravning endast av fattiga människor.

Ledarna intog en likgiltig attityd, vilket de snart insåg var ett misstag. Dödan- det av al-Qassam var nämligen en händelse av enastående betydelse som de inte hade råd att ignorera. Ett bevis på detta är att representanter för de fem palestinska partierna besökte den brittiske högkommissarien endast sex da- gar efter mordet på al-Qassam och överlämnade ett utomordentligt fräckt memorandum, i vilket de medgav att

om de inte fick ett svar på detta memorandum som kunde betraktas som allmänt tillfredsställande, skulle de förlora allt sitt inflytande över sina anhängare, extrem- istiska och oansvariga åsikter skulle råda och situationen skulle förvärras.⁷⁴

De ville uppenbart utnyttja fenomenet al-Qassam för att göra det möjligt för dem att ta ett steg bakåt. Men genom sitt val av kampform hade al-Qassam gjort det omöjligt för dem att retirera, och det är i själva verket detta som förklarar skillnaden mellan de palestinska ledarnas inställning till mordet på shejk al-Qassam omedelbart efter det att det inträffat, och den inställning de intog vid den ceremoni som hölls på den fjortionde dagen efter hans död. Un- der dessa fyrtio dagar upptäckte de att om de inte försökte rida på den stora våg som hade satts i rörelse av al-Qassam, skulle den sluka dem. De kastade därför av sig den likgiltighet som de hade visat vid hans begravning och deltog i demonstrationerna och talen vid fyrtiodagarsceremonin.

Det är uppenbart att Hajj Amin al-Hussaini skulle förbli medveten om detta kryphål på senare dagar. Ännu mer än tjugo år senare försökte tidskriften Fi- lastin, arabiska högre utskottets språkrör, ge intrycket att qassamiströrelsen inte var något annat än en del av den rörelse som leddes av muftin, och att den senare och al-Qassam hade varit "personliga vänner".⁷⁵ Vad gäller brit- terna berättade de historien om al-Qassam i den rapport om incidenterna 1935 som de lämnade till Genève på följande sätt:

Det fanns utbredda rykten om att ett terroristgäng hade bildats inspirerade av poli- tiska och religiösa faktorer, och den 7 november 1935 följde en polisinspektör och en konstapel upp en stöld i bergen i Nasaretdistriktet, när två okända personer sköt mot dem och dödade inspektören ... Denna incident ledde snart till upptäckten av ett gäng som opererade i grannskapet under ledning av Izz ad-Din al-Qassam, en politisk flykting från Syrien som åtnjöt stor prestige som religiös ledare. Han hade varit föremål för starka misstankar några år tidigare och det sades att han hade varit

⁷³ Ibid. s. 22.

⁷⁴ Kayyali. op. cit, s. 296.

⁷⁵ Filastin. nr.94. jan 1, 1969. Arab Higher Committee. Beirut.

Förmodligen utgjorde al-Qassams personlighet i sig själv den symboliska mötespunkten för den stora massa av sammanlänkade faktorer som, för enkelhetens skull, har kommit att kallas "Palestina-problemet". Det faktum att han var "syrier" (född i Jabala i utkanten av Latakia) exemplifierade den arabiska nationalistiska faktorn i kampen. Det faktum att han var azharist (han studerade vid Al-Azhar) exemplifierar den religiösa-nationalistiska faktor som Al-Azhar representerade i början av seklet. Det faktum att han tidigare hade deltagit i nationalistisk kamp (deltog i det syriska upproret mot fransmännen vid Jabal Horan 1919-1920 och dömdes till döden) exemplifierade den arabiska kampens enhet. Al-Qassam kom till Haifa 1921 tillsammans med den egyptiske shejken Muammad al-Hanafi och shejken Ali al-Hajj Abid och började omedelbart bilda hemliga grupper. Det som är anmärkningsvärt i al-Qassams verksamhet är hans avancerade organisatoriska intelligens och hans stålhårda tålamod. År 1929 vägrade han att låta sig pressas till att offentliggöra att han var väpnad, och trots att denna vägran ledde till en splittring i organisationen lyckades den hålla ihop och förbli hemlig.

Enligt en välkänd qassamist hade al-Qassam ett trestegsprogram för sin revolt, psykologisk förberedelse och spridning av en revolutionär anda, bildandet av hemliga grupper, av kommittéer för att samla in bidrag och andra för att köpa vapen, av kommittéer för utbildning, för säkerhet, spionage, propaganda och information och för politiska kontakter – och slutligen väpnad revolt.⁷² De flesta av dem som kände al-Qassam säger att när han gav sig ut till Ya'bad-kullarna med 25 av sina män natten till den 12 november 1935, var hans syfte inte att förklara den väpnade revolten utan att sprida uppmaningen till revolt, men att en oavsiktlig träff ledde till att hans närvaro där avslöjades, och trots al-Qassams och hans mäns heroiska motstånd förintades de lätt av en brittisk styrka. Det verkar som om shejk al-Qassam, när han insåg att han inte längre kunde utvidga revolten tillsammans med sina kamrater, antog sin berömda slogan: "Dö som martyrer". Det är tack vare al-Qassam som vi bör förstå denna slogan i en "guevaristisk" mening, om vi får använda det uttrycket, men på den vanliga nationalistiska nivån visar de få bevis vi har på al-Qassams uppträdande att han var medveten om vikten av sin roll som initiativtagare till en avancerad revolutionär inriktning.

Denna slogan skulle bära frukt omedelbart. Massorna följde sin martyrs kropp 10 kilometer till fots till byn Yajur. Men det viktigaste som hände var att de traditionella ledarna avslöjades inför den utmaning som shejk al-Qassam utgjorde. Dessa ledare var lika medvetna om utmaningen som det brittiska mandatet var. Enligt en qassamist skickade han några månader innan al-Qassam gav sig upp i bergen ett brev till Hajj al-Amin al-Hussaini, genom shejk Musa al-Azrawi, för att be honom samordna upprorsförklaringarna i

⁷² Yasin. op. cit, ss. 22-23

svagheten och av den konflikt som i viss mån kokade mellan dem och den brittiska kolonialismen som hade etablerat sitt inflytande genom sin allians med den sionistiska rörelsen, av sina religiösa attribut, av det arabiska proletarietets ringa storlek och svagheten hos dess kommunistparti, som inte bara kontrollerades av judiska ledare utan vars arabiska element hade utsatts för förtryck och hot av det feodala ledarskapet ända sedan början av tjugotalet. Det var mot denna komplicerade bakgrund, där de sammanflätade och extremt komplicerade konflikterna var i uppblående, som 1936 års revolt kom i förgrunden i Palestinas historia.

Revolten

Historiker är oense om vilken av de olika händelser som ägde rum på olika platser som var orsak till utbrottet av 1936 års revolt. Enligt Yehuda Bauer inträffade "den händelse som allmänt betraktas som starten på 1936 års oroligheter" den 19 april 1936, då palestinsk-arabiska folkmassor i Jaffa angrep judiska förbipasserande.⁶⁴

Issa al-Sifri⁶⁵, Salah Masoud Busir⁶⁶ och Subhi Yasin⁶⁷ anser att den första gnistan tändes när en okänd grupp palestinska araber (Subhi Yasin beskriver det som en qassamistgrupp med Farhan al-Sa'udi och Mahmud Dairawi) överföll femton bilar på vägen från Anabta och Nur Shams-fängelset, rånade deras judiska och arabiska passagerare på deras pengar, medan en av de tre medlemmarna i gruppen höll ett kort tal till de palestinska araberna, som utgjorde majoriteten av passagerarna, där han enligt al-Sifri sade: "Vi tar era pengar så att vi kan bekämpa fienden och försvara er."⁶⁸

Dr Abdul-Wahhab Kayyali menar att den första gnistan tändes tidigare – i februari 1936, då ett beväpnat band av palestinska araber omringade en skola som judiska entreprenörer byggde i Haifa, med enbart judisk arbetskraft.⁶⁹ Men alla källor anser med rätta att den qassamistiska resningen, som utlöstes av shejk Izz ad-Din al-Qassam, var den verkliga starten på 1936 års revolt.

Men i rapporten från den kungliga kommissionen (Lord Peel), som Yehuda Bauer betraktar som en av de mer auktoritativa källor som skrivits om

⁶⁴ Yehuda Bauer. op. cit, s. 49

⁶⁵ Issa al-Sifri. Arab Palestine Under the Mandate & Zionism. The New Palestine Bookshop. Jaffa, 1937. vol.II s. 10

⁶⁶ Salah Masoud Busir. Palestinian Struggle over half a century. al-Fatah House, Beirut, s. 180.

⁶⁷ Subhi Yasin. The Great Arab Revolution in Palestine. al-Hana House, Damascus. s. 30

⁶⁸ Busir. op. cit, s. 181.

⁶⁹ Kayyali. op. cit, s. 302.

Palestina-problemet, förbigås (ignoreras) dessa omedelbara orsaker till revoltens utbrott, och utbrottet tillskrivs två huvudorsaker: arabernas önskan att vinna nationellt oberoende och deras motvilja mot, och rädsla för, upprättandet av det "judiska nationalhemmet" i Palestina. Det är inte svårt att se att dessa två orsaker egentligen bara är en, och att de ord som används för att beskriva dem är uppblåsta och inte förmedlar någon exakt mening. Lord Peel nämner emellertid vad han kallar "sekundära faktorer" som bidrog till utbrottet av "oroligheterna". Dessa är:

- Spridningen av den arabiska nationalistiska andan utanför Palestina.
- Den ökande judiska invandringen sedan 1933.
- Det faktum att judarna kunde påverka den allmänna opinionen i Storbritannien.
- De palestinska arabernas bristande förtroende för den brittiska regeringens goda avsikter.
- De palestinska arabernas rädsla för judarnas fortsatta markförvärv.
- Det faktum att mandatregeringens slutliga mål inte var tydliga.⁷⁰

Hur den palestinska nationella rörelsens dåvarande ledning uppfattade orsakerna kan utläsas av de tre slagord som den prydde alla sina krav med. Dessa var följande:

1. Ett omedelbart stopp för judisk invandring.
2. Förbud mot att överföra äganderätten till palestinsk arabisk mark till judiska bosättare.
3. Inrättandet av en demokratisk regering i vilken de palestinska araberna skulle ha den största andelen i enlighet med deras numerära överlägsenhet.⁷¹

Men dessa slagord, i de bombastiska versioner i vilka de upprepades, var helt oförmögna att uttrycka den verkliga situationen, och i själva verket var det enda de gjorde i stor utsträckning att vidmakthålla det feodala ledarskapets kontroll över den nationalistiska rörelsen. I själva verket var den verkliga orsaken till revolten det faktum att de skarpa konflikter som var inblandade i omvandlingen av det palestinska samhället från ett arabiskt jordbruks-, feo-

dal- och klerikalsamhälle till ett sionistiskt (västerländskt) industriborgerligt samhälle hade nått sin kulmen, som vi redan har sett.

Processen att etablera kolonialismens rötter och omvandla den från ett brittiskt mandat till sionistisk bosättarkolonialism nådde, som vi har sett, sin kulmen i mitten av trettioalet, och i själva verket tvingades ledningen för den palestinska nationaliströrelsen att anta en viss form av väpnad kamp eftersom den inte längre kunde utöva sitt ledarskap vid en tidpunkt då konflikten hade nått avgörande proportioner. En rad motstridiga faktorer spelade en roll för att förmå det palestinska dåvarande ledarskapet att anta den väpnade kampens form:

För det första: Izz ad-Din al-Qassam-rörelsen.

För det andra: Den serie av misslyckanden som detta ledarskap drabbades av vid en tidpunkt då de stod i spetsen för massrörelsen, även när det gällde de mindre och partiella krav som kolonialisterna vanligtvis inte tvekade att ge efter för, i hopp om att dämpa ilskan. (Det tog lång tid för britterna att inse värdet av denna manöver, men deras intressen tryggades genom att det fanns kompetenta sionistiska agenter.)

För det tredje: Sionistiskt våld (de beväpnade banden, slagordet "endast judisk arbetskraft" etc.) utöver kolonialistiskt våld (det sätt på vilket upproret 1929 hade kuvats).

I varje diskussion om revolten 1936-1939 måste en särskild plats reserveras för shejk Izz ad-Din al-Qassam. Trots allt som har skrivits om honom är det inte för mycket sagt att denna unika personlighet fortfarande är mycket okänd och kommer förmodligen kommer att förbli det. Det mesta som har skrivits om honom har behandlat honom endast från utsidan och på grund av denna ytlighet i personlighetsstudien har flera judiska historiker inte tvekat att betrakta honom som en "fanatisk dervisch", medan många västerländska historiker har ignorerat honom helt och hållet. I själva verket är det uppenbart att det är oförmågan att förstå det dialektiska sambandet mellan religion och nationalistiska tendenser som ligger bakom förringandet av qassamiströrelsens betydelse.

Men oavsett vilken syn man har på al-Qassam råder det ingen tvekan om att hans rörelse (12-19 november 1935) utgjorde en vändpunkt i den nationalistiska kampen och spelade en viktig roll i anammandet av en mer avancerad kampform i konfrontation med det traditionella ledarskapet som hade blivit splittrat och oenigt inför den växande kampen.

⁷⁰ Collection. s. 96.

⁷¹ Hadawi. op. cit, s. 38.